

มหาเถรประวัติและผลงาน

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

(มานิต ถาวรมหาเถร ป.ธ.๙)

เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์

ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต)

และกรรมการมหาเถรสมาคม

พระมหาเถระผู้มีอายุ ๕ แผ่นดิน อายุ ๑๐๑ ปี พรรษา ๘๒

คำปรารภผู้รวบรวม

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร) เป็นศิษย์พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่นมาตั้งแต่เป็นสามเณร เคยออกธุดงค์ติดตามพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาขโม และคณะ ไปในหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนที่จะตัดสินใจมาศึกษาพระปริยัติธรรม เพราะเห็นว่าตนเองยังเด็กเกินไปในขณะนั้น เนื่องจากมีสามเณรในวัยเดียวกันเป็นไข้ป่ามรณภาพ

แม้จะศึกษาพระปริยัติธรรมจนจบการศึกษา ป.ธ.๙ อันเป็นหลักสูตรขั้นสูงสุดของคณะสงฆ์ ดำรงตำแหน่งต่างๆ ทางคณะสงฆ์มากมาย และได้รับโปรดเกล้าฯ พระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้วก็ตาม แต่ยังถือวัตรปฏิบัติแบบพระกรรมฐานที่เคยได้รับการสั่งสอนมาจากครูบาอาจารย์ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นที่เคารพศรัทธายิ่งของศิษยานุศิษย์ทั้งหลายตลอดมา

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สิริอายุ ๑๐๑ ปี พรรษา ๒๘

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปในการพระราชทานเพลิงศพ วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ผู้รวบรวมได้รับเมตตาจากท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เมื่อครั้งยังคงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระอุดมญาณโมลี รับให้เข้ามาอยู่ศึกษาเล่าเรียนในวัดสัมพันธวงศ์แห่งนี้ตั้งแต่เป็นสามเณร โดยเมตตาให้อยู่เป็นสามเณรอุปัฏฐากที่กุฏิของท่านเกือบ ๔ ปี จนถึงกาลอุปสมบทเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เมตตาจัดการเรื่องการอุปสมบทให้ทุกอย่าง รวมทั้งเมตตาช่วยอนุเคราะห์มาโดยตลอด

ด้วยสำนึกในเมตตาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ที่ได้เมตตามาโดยตลอด จึงรวบรวมประวัติและผลงานของหลวงปู่ท่าน เพื่ออนุชนรุ่นหลังจักได้อนุสรณ์รำลึกถึงปฏิปทาสัมมาปฏิบัติและนำไปปฏิบัติสืบต่อไป

พระมหาสำรวย นาควโร (บานชัยภูมิ)
วัดสัมพันธวงศ์ วรวิหาร
๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ชาติกาลและชาติภูมิ

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร ป.ธ.๙) มีชาติกาลและชาติภูมิที่บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อยังมีเขตปกครองเป็นอำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี

วงศาคณาญาติฝ่ายโยมบิดาเป็นชาวไร่ชาวนา บ้านเหล่าเขวา ตำบลโพนเมืองน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อยังมีเขตปกครองเป็นอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ปู่ชื่ออ้วน ย่าไม่มีใครจำชื่อได้ มีบุตรธิดา ๖ คน คือ

๑. แม่นวนี ๒. พ่อส่วนี ๓. แม่เสนี ๔. พ่อมอี ๕. พ่อสี ๖. พ่อช่วย

วงศาคณาญาติฝ่ายโยมมารดาเป็นชาวไร่ชาวนา บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อยังมีเขตปกครองเป็นอำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ตาชื่อเฟือน ยายชื่อสีทา มีบุตรธิดา ๑๑ คน คือ

๑. แม่ปัด ๒. แม่กา ๓. แม่อำคา ๔. แม่ตาดำ ๕. แม่แวง ๖. พ่อแข็ง
๗. พ่อแงง ๘. แม่แดง ๙. แม่แตง ๑๐. แม่ติง ๑๑. พ่อยอน

มีนามเดิมว่า กงมา (ต่อมา เมื่อมาอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์แล้ว พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระมหารัชชมังคลาจารย์ นิทฺเทสกเถร พระอุปัชฌาย์และอดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ เปลี่ยนให้เป็น มานิต เมื่อครั้งอุปสมบท) ฉายา ถาวโร สกุล ก่อบุญ

เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ตรงกับวันเสาร์ แรม ๑ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเส็ง นพศก จุลศักราช ๑๒๗๙ (ร.ศ. ๑๓๖) ที่บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ โยมบิดาชื่อช่วย โยมมารดาชื่อกา สกุล ก่อบุญ เป็นบุตรคนที่ ๔ ในจำนวนพี่น้อง ๑๑ คน คือ

๑. บุตรชายชื่อบุญหนา (ถึงแก่กรรมแต่ยังเล็ก) ๒. นายหมาน
๓. นางอ่อนสา ๔. สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต)
๕. นางสุตา ๖. นายเสาร์
๗. หญิงไม่ทราบชื่อ (ถึงแก่กรรมแต่ยังเล็ก) ๘. กำนันเหลา
๙. นางเภา ภารมาตย์ ๑๐. นายเนาว์
๑๑. นางลุน ขีระมาตร

การศึกษาเบื้องต้น

พ.ศ. ๒๔๗๐ อายุ ๑๐ ปี เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนประชาบาลประจำตำบลหนองแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ที่ศาลาวัดบ้านโคกเลาะ เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๑ ปลายปีจวนจะสอบไล่ประจำปี แต่มีเหตุจำต้องหยุดการเรียน คือ ถูกครูใหญ่ลงโทษโดยไม่ยุติธรรม ถูกตีจนมือแตก ด้วยความผิดเพียงไม่ไปพบหลังจากให้นักเรียนไปตามตัว ที่ไม่ไปหาหรือไปพบครูใหญ่ไม่ได้นั้น เวลานั้นพักเที่ยง ครูประจำชั้นซึ่งเป็นครูน้อยได้ใช้ให้ไปหายางมะตูม เพื่อมาติดหนังสือที่ขาด เมื่อทำธุระให้ครูน้อยเสร็จแล้ว ก็กลับไปโรงเรียนซึ่งเป็นเวลาเข้าเรียนพอดี จึงไม่สามารถไปพบครูใหญ่ตามคำสั่งที่ให้ไปพบได้เป็นเหตุให้ครูใหญ่ไม่พอใจ จึงได้เรียกไปตีต่อหน้านักเรียนทั้งโรงเรียน ตีจนมือแตกกำไม่เข้า

ด้วยความน้อยใจจึงตัดสินใจออกจากโรงเรียน ตั้งใจว่าจะเดินทางไปผจญภัยตามยถากรรมทางภาคกลาง แต่ยังไม่ทันได้ไปในขณะนั้น เพราะขาดผู้นำทาง และเพื่อนร่วมเดินทาง

การบรรพชา

พ.ศ. ๒๔๗๒ บิดามารดาและญาติพี่น้องนำตัวไปบวชเป็นสามเณรมหานิกาย ที่วัดบ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านพร้อมกับเพื่อนรุ่นพี่ชื่อชัย โดยมีท่านญาคูโม้ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านบ่อชะเนงในขณะนั้นเป็นพระอุปัชฌาย์

ขณะที่เป็นสามเณรอยู่วัดนั้นเป็นเวลาหนึ่งปี เรียนหนังสือธรรมบ้าง ต่อสวดมนต์เวลาค่ำบ้าง นอกจากนั้น ก็รดน้ำต้นหมาก ต้นมะพร้าว เป็นต้น ไม่เห็นทางที่จะก้าวหน้า แม้ในปีนั้นจะมีการเปิดสอนนักธรรมตรีที่วัดนั้น และที่บ้านใกล้เคียงก็มีสำนักเรียนมูลกัจจายน์ แต่ก็ยังไม่ศรัทธา ไม่มีอุตสาหะ

ออกธุดงค์กรรมฐาน

หลังจากออกพรรษาแล้ว มีพระธุดงค์กรรมฐานสายพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม พร้อมคณะพระธุดงค์กรรมฐาน ได้มาปักกรดสอนกรรมฐานอยู่ที่วัดร้างบ้านก่อบ่อ บ้านบ่อชะเนง ซึ่งเป็นบ้านเกิดของหลวงปู่ขาว อนาลโย ผู้มีศักดิ์เป็นลูกผู้พี่ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เมื่อครั้งยังเป็นสามเณรกงมา มีความศรัทธาในปฏิปทาสัมมาปฏิบัติของครูบาอาจารย์สายกรรมฐานยิ่งนัก จึงได้เข้ามากราบขอเป็นศิษย์ ออกเดินธุดงค์ติดตาม

คณะไปกับครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายในจังหวัดอำนาจเจริญ ยโสธร และอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๗๓ ออกเดินธุดงค์กรรมฐานพร้อมกับคณะครูบาอาจารย์ โดยผ่านจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม ไปยังจังหวัดขอนแก่น จำพรรษาที่ป่าช้าเหล่างา ปัจจุบัน คือ วัดป่าวิเวกธรรม ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ญัตติเป็นสามเณรธรรมยุตที่ป่าช้าเหล่างาแห่งนี้ โดยมีท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม เป็นพระอุปัชฌาย์โดยอนุมัติของท่านพระครูพิศาลอรัญญเขต (จันทร์ เขมิโย) เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ และเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (ธรรมยุต) ออกพรรษาแล้วเดินธุดงค์กรรมฐานไปยังจังหวัดชัยภูมิ กับอาจารย์กรรมฐานผู้เป็นหัวหน้าคณะ ชื่อพระอาจารย์อุ่นเนื้อ พำนักอยู่ที่วัดป่าสุวรรณไพโรจน์ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นวัดหนึ่งที่ท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาขโม เคยมาอยู่พำนักจำพรรษาเมื่อครั้งก่อน

พ.ศ. ๒๔๗๔ จำพรรษาที่วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นปีแรกที่เริ่มสร้างวัด ซึ่งหลวงชาญนิคม ผู้ถวายที่ดินให้สร้างวัด ได้นิมนต์ท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม จากจังหวัดขอนแก่นมาเป็นเจ้าอาวาส และอบรมสั่งสอนประชาชนชาวนครราชสีมา ท่านพระอาจารย์สิงห์จึงนิมนต์พระกรรมฐานที่เป็นศิษย์ให้มาจำพรรษารวมกันที่วัดป่าสาลวัน จึงติดตามพระอาจารย์อุ่นเนื้อ มาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าสาลวันในครั้งนั้นด้วย

มูลเหตุแห่งการศึกษาพระปริยัติธรรม

พ.ศ. ๒๔๗๕ ออกพรรษาแล้วเดินทางกลับไปเยี่ยมญาติโยม ที่บ้านบ่อชะเนง จังหวัดอำนาจเจริญ จากนั้นตั้งใจจะออกธุดงค์กรรมฐานติดตามอาจารย์และเพื่อนสามเณรที่แยกย้ายกันไปหลังจากจำพรรษาที่วัดป่าสาลวันแล้ว พอดีได้ทราบข่าวว่าเพื่อนสามเณร ๒ รูป ที่เข้าป่าออกปฏิบัติพระกรรมฐานล่วงหน้าไปก่อนมรณภาพเพราะไข้ป่า จึงเกิดความคิดว่าเรายังเด็กเกินไปที่จะเข้าป่าในวัยนี้ควรจะศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเสียก่อน จึงตัดสินใจเดินทางไปยังจังหวัดนครพนม เพื่อแสวงหาสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ได้อยู่จำพรรษาที่วัดอรัญญิกาวาส (วัดโพนแก้ว) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เริ่มเรียนปริยัติธรรมที่วัดอรัญญิกาวาสเป็นเวลา ๔ ปี

หลวงปู่เกิ่ง อธิมุตฺตโก ฝากให้มาอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๔๗๙ ท่านพระอาจารย์เกิ่ง อธิมุตฺตโก วัดโพธิ์ชัย ตำบลสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ได้พบกับพระเดชพระคุณ พระมหารัชชมังคลาจารย์ (เทศ นิทฺเทสกเถร) เมื่อครั้ง

ยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระรัชชมงคลมุนี เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ ขณะท่านเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่จังหวัดระยอง ท่านพระอาจารย์เกิ่ง อธิมุตฺตโก ได้กล่าวฝากสามเณรกับท่านเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ พระเดชพระคุณท่านก็เมตตารับ

เมื่อฝากเรียบร้อยแล้ว ท่านพระอาจารย์เกิ่ง อธิมุตฺตโก ส่งข่าวไปบอกว่าได้ฝากให้อยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ให้เดินทางลงมาได้ โดยกำชับให้พระช่วยอธิบายเส้นทางการเดินทางและซักซ้อมจนเข้าใจดี จึงพร้อมกับเพื่อนชื่อ สามเณรทองทิพย์ (ต่อมา เปลี่ยนชื่อเป็นไพบูลย์ ภายหลังได้กลับไปอยู่จังหวัดสกลนคร ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ที่ พระเทพสุเมธี เป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีโพนเมือง อดีตเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร (ธ) มรณภาพแล้ว) ออกเดินทางจากนครพนม ไปพักที่สกลนคร และเดินทางไปขึ้นรถไฟที่อุดรธานี ในสมัยนั้นรถไฟไม่ได้แล่นรวดเดียวถึงกรุงเทพฯ ต้องแวะพักที่ขอนแก่น และนครราชสีมา

เมื่อลงรถไฟที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ก็เข้าไปถามตำรวจว่าวัดสัมพันธวงศ์ไปทางไหน เมื่อทราบแล้วก็เดินเท้ามาและแวะถามมาเรื่อย ๆ จนถึงกำแพงวัดก็จวนพลบค่ำ เมื่อเข้ามาในวัดทราบว่าท่านเจ้าอาวาสไปประชุม วันนั้นกว่าท่านจะกลับประมาณสี่ทุ่ม พระจึงจัดให้พักที่กุฏีสนประสาท

เช้าวันรุ่งขึ้นหลังฉันเช้าแล้วได้ไปกราบพระเดชพระคุณท่านเจ้าอาวาส เขียนใบรับรอง ท่านได้เมตตาให้ไปอยู่ที่กุฏินิตยเกษม โดยให้อยู่ในการปกครองดูแลของท่านเจ้าคุณ พระเนกขัมมมุนี (เฉย ยโส) (ภายหลังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพปัญญามุนี เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๑๐) จากนั้นก็อยู่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ตามที่ได้ตั้งใจไว้

การอุปสมบท

อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ขณะมีอายุ ๒๐ ปี โดยมี

- พระเดชพระคุณ พระมหารัชชมังคลาจารย์ (เทศ นิทฺเทสกเถร) เมื่อยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระรัชชมงคลมุนี อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พระครูสุวรรณรังษี (สุวรรณ ชุตินฺธโร) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- พระเนกขัมมมุนี อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ ขณะเป็นพระครูปลัดเส็ง ทินฺนวโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์

การศึกษานักธรรมและบาลี

พ.ศ. ๒๔๗๖	สอบได้นักธรรมชั้นตรี
พ.ศ. ๒๔๗๘	สอบได้นักธรรมชั้นโท
พ.ศ. ๒๔๘๐	สอบได้ประโยค ป.ธ.๓
พ.ศ. ๒๔๘๑	สอบได้ประโยค ป.ธ.๔ และนักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. ๒๔๘๔	สอบได้ประโยค ป.ธ.๕
พ.ศ. ๒๔๘๖	สอบได้ประโยค ป.ธ.๖
พ.ศ. ๒๔๘๘	สอบได้ประโยค ป.ธ.๗
พ.ศ. ๒๔๙๒	สอบได้ประโยค ป.ธ.๘
พ.ศ. ๒๔๙๙	สอบได้ประโยค ป.ธ.๙
พ.ศ. ๒๕๔๖	สภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์

สมณศักดิ์ที่ได้รับ

๕ ธันวาคม ๒๔๙๙	เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระอริยเมธี
๕ ธันวาคม ๒๕๐๗	เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชกวี
๕ ธันวาคม ๒๕๑๔	เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพปัญญามุนี
๕ ธันวาคม ๒๕๑๙	เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมบัณฑิต
๕ ธันวาคม ๒๕๓๒	ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ เจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่ "พระอุดมญาณโมลี สีลาจารวราภรณ์ สาทรหิตานุหิตวิมล โสภณธรรโมวาทานุสาสนี ตรีปิฎกบัณฑิต ธรรมยุติกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"
๕ ธันวาคม ๒๕๔๔	ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่ "สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ จาตุรงคประธานวิสุต พุทธพจนมธุรธรรมวาที ตรีปิฎกปริยัติโกศล วิมลศีลาจารวัตร พุทธบริษัทปสาทกร ธรรมยุตติกคณิสสรบวรสังฆาราม คามวาสี อรัญญวาสี"

หน้าที่ภายในวัด

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นครูผู้ช่วยสอนบาลีไวยากรณ์

พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นครูสอนธรรมบทชั้นต้น

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นครูสอนธรรมบทชั้น ป.ธ.๓

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นครูสอน ป.ธ.๔ และเป็นครูสอน ป.ธ.๕ – ป.ธ. ๖ ในปีต่อ ๆ มา จนเป็นครูใหญ่ประจำสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ เป็นผู้อำนวยการศึกษา เป็นกรรมการสงฆ์ เป็นเลขานุการวัด และเลขานุการกรรมการจัดผลประโยชน์วัด

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับตราตั้งเป็นครูสอนปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ (๓ กันยายน ๒๕๑๔)

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นพระอุปัชฌายะวิสามัญ

หน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นเลขานุการเจ้าคณะธรรมยุต จังหวัดธนบุรี-นนทบุรี-ปทุมธานี

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระวินัยธรจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นผู้ช่วยหัวหน้าพระธรรมธรคณะธรรมยุต

พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๘ - ๑๐ (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๐ - ๑๑ (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะภาค ๙ - ๑๐ - ๑๑ (ธรรมยุต)

เป็นเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต) (๑๓ กรกฎาคม ๒๕๑๙)

พ.ศ. ๒๕๒๑ ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสนมหาเถร) วัดราชบพิธฯ กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๘ แต่งตั้งให้ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เมื่อครั้งมีสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมครั้งแรก และได้รับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมมาโดยตลอดในกาลต่อมา จนได้รับโปรดเกล้าพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงได้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งสืบต่อมาจนถึงกาลมรณภาพ

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นกรรมการเถรสมาคมธรรมยุต ซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูและและบริหารคณะสงฆ์ธรรมยุตทั้งหมดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีสมเด็จพระสังฆราช ๓ พระองค์ คือ ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๘ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒนมหาเถร สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ วัดบวรนิเวศวิหาร และท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต มาตามลำดับ

พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖ เป็นคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสนมหาเถร) วัดสระเกศ เป็นประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ตำแหน่งหน้าที่การงานอื่น ๆ ในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคม

- กรรมการยกร่างกฎมหาเถรสมาคม
- กรรมการพิจารณายกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง
- กรรมการเถรสมาคมธรรมยุต
- ประธานคณะกรรมการศึกษาสงเคราะห์
- ประธานคณะกรรมการพิจารณาตั้งชื่อวัด
- กรรมการพิจารณาศาสนสมบัติกลาง (พศป.)
- อนุกรรมการยกร่างกฎ และระเบียบมหาเถรสมาคม
- ที่ปรึกษาคณะกรรมการความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ที่ปรึกษาคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา
- กรรมการกิจการต่าง ๆ ที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย

พุทธศาสนกิจด้านต่าง ๆ

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เป็นพระมหาเถระผู้เจริญในสมณพรหมจรรย์ อุดมปัญญาสามารถสอบไล่ได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค มีความชำนาญในมคธปริวรรตนวิธี มีปรีชาญาณแตกฉานรอบรู้ในพระไตรปิฎก มีพรหมจริยวัตรสีลสมาจารสมบูรณ์บริสุทธิ์ เป็นที่เลื่อมใสยิ่งของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดให้เป็นพระราชาคณะโดยลำดับมา

สมณศักดิ์สูงสุด ได้รับพระราชทานโปรดให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ก็สังวรรักษาสมณคุณสมบัติและระเบียบปฏิบัติประเพณีราชการได้เรียบร้อยเป็นอย่างดี ประกอบพุทธศาสนกิจเป็นอัตหิตปรหิตจรรยาไพศาลแก่พุทธจักรและอาณาจักร

สรรพกรณียกิจที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้รับภาระปฏิบัติบำเพ็ญโดยลำดับตลอด ๘๑ พรรษาในเพศสมณะ ปรากฏเป็นผลดีแก่พระพระพุทธศาสนา ประเทศชาติ และประชาชนทั่วไปอย่างมาก

นอกจากการรับภาระหน้าที่ปฏิบัติพุทธศาสนกิจในด้านการปกครองทั้งภายในวัดและคณะสงฆ์เป็นอันมากดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังปฏิบัติในพุทธศาสนกิจด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พอจะยกมากล่าวสาธกเพื่อเป็นสังฆคุณูปการานุสรณ์ ดังนี้

ด้านการจัดการศาสนศึกษา

- ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ช่วยรับภาระเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมของสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๑ เป็นต้นมา โดยได้รับหน้าที่เป็นครูผู้ช่วยสอนบาลีไวยากรณ์ เป็นครูสอนบาลีไวยากรณ์ เป็นครูสอนธรรมบทชั้นต้น เป็นครูสอนธรรมบทชั้น ป.ธ.๓ เป็นครูสอน ป.ธ.๔ และเป็นครูสอน ป.ธ.๕ - ๖ ในปีต่อ ๆ มา ตามลำดับ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนจนเป็นครูใหญ่ประจำสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์และผู้อำนวยการศึกษาในกาลต่อมา

- เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์แล้ว ได้เป็นเจ้าสำนักเรียนโดยตำแหน่ง ทำหน้าที่บริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งฝ่ายบาลีและนักธรรมของวัดให้เจริญรุ่งเรือง จนมีพระภิกษุสามเณรทั้งภายในวัดและวัดในสังกัดสามารถสอบนักธรรมและบาลีตั้งแต่ ป.ธ.๓ – ป.ธ.๙ ได้จำนวนมาก สร้างสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ให้เป็นจุดศูนย์กลางของพระภิกษุสามเณรธรรมยุตต่างจังหวัดมีที่มีความต้องการมาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพมหานคร เพราะในสมัยนั้น มีวัดในกรุงเทพมหานครที่สังกัดคณะธรรมยุตที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่มากนัก วัดสัมพันธวงศ์เป็นหนึ่งในสำนักเรียนที่จัดการศึกษาโดยเฉพาะในด้านบาลีที่มีชื่อเสียง ได้ช่วยอนุเคราะห์เอาใจใส่ดูแลพระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่สำนักเรียนเป็นอย่างดี

- บริหารจัดการศึกษาของวัดในสังกัดสำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์ คือ วัดอาวุธวิกสิตาราม (ต่อมา เมื่อมีพระภิกษุสามเณรมาศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ได้ขอแยกไปตั้งเป็นสำนักเรียนวัดอาวุธวิ

กสิตาราม) วัดราษฎร์บำรุง วัดสามัคคีสุทธาวาส วัดทองเนียม และวัดท่าข้าม ให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ สนับสนุนด้านต่าง ๆ เพื่อให้วัดในสังกัดของสำนักเรียนเอาใจใส่ดูแลเรื่องการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยฝ่ายบาลีมีพระภิกษุสามเณรของวัดต่าง ๆ สอบผ่านตั้งแต่ ป. ๑ – ๒ จนถึง ป.ธ.๙ ฝ่ายธรรม มีผู้สอบผ่านนักธรรมและธรรมศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี

- ในขณะดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่เป็นรองเจ้าคณะภาค เป็นรักษาการเจ้าคณะภาค เป็นเจ้าคณะภาค ๑๑ (ธรรมยุต) และเป็นประธานเจ้าคณะภาค ๘ – ๙ – ๑๐ – ๑๑ (ธรรมยุต) มีนโยบายที่สนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นอย่างมาก ให้โอกาสสามเณรในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตภาค ๑๑ และสามเณรสังกัดวัดธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากสำนักวัดต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงด้านบาลี เช่น วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา วัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี วัดบึงพระลานชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงต่อที่สำนักเรียนวัดสัมพันธวงศ์เป็นจำนวนมาก ทั้งได้ส่งเสริมสนับสนุนพระสังฆาธิการที่มีภูมิความรู้ด้านนักธรรม-บาลีและมีปฏิปทาสัมมาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเคร่งครัด ให้มีสมณศักดิ์และตำแหน่งที่สูงขึ้นในทางการปกครอง

นอกจากในด้านการศึกษาที่ท่านช่วยรับภาระต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว โดยส่วนตนของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้มีอุตสาหะตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมสมกับความตั้งใจแรกที่มาอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ สอบผ่าน ป.ธ.๙ อันเป็นการศึกษาขั้นสูงของคณะสงฆ์ไทย พร้อมทั้งศึกษาหาความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอด ไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในหลายสำนักและช่วยงานด้านการศึกษาของคณะสงฆ์หลายอย่าง อาทิ

- ไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นครูสอนปริยัติธรรมที่วัดสัตตนารถปริวัตร จังหวัดราชบุรี ๑ ปี

- ปีสุดท้ายของสงครามโลก ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานครถูกโจมตีทางอากาศอย่างหนัก ต้องหลบภัยไปพักอยู่ที่วัดดอนโค อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และช่วยสอนปริยัติธรรมที่วัดนั้นเป็นเวลา ๑ ปี

- เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง ไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมที่ วัดอาวุธวิกสิตาราม บางพลัด กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา ๒ ปี

- ไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอและเรียนพระอภิธรรมกับพระอาจารย์พม่า ชื่อภัททันตะ อูวิลาสะ ที่วัดปรก ถนนตก ๒ ครั้ง ๆ ละ ๑ เดือน

- เป็นนักศึกษาสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยชั้นสูงทางพุทธศาสนา รุ่นแรก

- เป็นกรรมการนำข้อสอบธรรมและบาลีไปเปิดสอบต่างจังหวัดแทนแม่กองธรรมสนามหลวง และแม่กองบาลีสนามหลวง

- เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง

- เป็นกรรมการตรวจบาลีสนามหลวง โดยในสมัยหลังขณะที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ มีสุขภาพแข็งแรงนั้น เป็นกรรมการตรวจบาลีชั้น ป.ธ. ๘ – ๙ ซึ่งต้องเป็นผู้อุดมด้วยปัญญาด้านบาลีจริง ๆ เท่านั้น จึงจะสามารถตรวจประโยคบาลีชั้นสูงของคณะสงฆ์ไทยได้

- เป็นกรรมการจัดการศึกษานักธรรมและบาลีที่วัดป่าชัยรังสี จังหวัดสมุทรสาคร

- เป็นกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา

ด้านการเผยแผ่

ภายในวัด

- เป็นผู้เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนประชาชนมาโดยตลอด ทุกวันพระช่วงเช้า ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะเป็นองค์แสดงธรรมเทศนาเป็นประจำเสมอมา

- เป็นองค์พระธรรมกถึกต้นแบบให้กับพระภิกษุสามเณรทั้งหลาย เอาใจใส่ในการฝึกอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรให้ฝึกหัดการเทศน์ ตามแบบที่พระอุปัชฌาย์ได้เคยฝึกหัดไว้ในอดีต ในทุกวันพระช่วงบ่ายจะให้พระภิกษุสามเณรสลับกันขึ้นแสดงธรรมเทศนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการฝึกหัดการเทศน์

- เป็นประธานในการจัดอบรมวาทศิลป์และฝึกหัดการแสดงธรรมให้กับพระภิกษุสามเณรวัดสัมพันธวงศ์ มีพระภิกษุสามเณรทั้งภายในวัดและต่างวัดสำเร็จหลักสูตรนี้จำนวนหลายรุ่น สนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรผู้ผ่านหลักสูตรการอบรมนำวิธีการไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

- อบรมสั่งสอนเรื่องกรรมฐานตามแบบครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐาน แก่พุทธศาสนิกชนที่สนใจมาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเอาใจใส่ในการปฏิบัติกรรมฐานควบคู่กับการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้อบรมกรรมฐานแก่ผู้สนใจด้วย

- นิมนต์ครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานมาแสดงธรรมและอบรมสั่งสอนกรรมฐานแก่อุบาสกอุบาสิกา ณ วัดสัมพันธวงศ์ อยู่เป็นประจำ

- เปิดให้มีการอบรมสั่งสอนการนั่งกรรมฐานและอบรมสมาธิภาวนาในทุกวันอาทิตย์ เวลา ๑๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ช่วงฤดูกาลเข้าพรรษา โดยท่านเป็นผู้สอนเองบ้าง มอบหมายให้พระเดชพระคุณ พระเทพสารมุนี (เพชร สารธมฺโม) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระปริยัติสารสุธี และพระครูธรรมคุณาลังการ (นาค อตฺถวโร) เป็นผู้สอนบ้าง มีประชาชนสนใจมาฝึกกรรมฐานจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นลูกเสือชาวบ้านที่ท่านเป็นประธานอบรมทั้งสองรุ่น และประชาชนทั่วไปที่สนใจ

- ได้เมตตาอนุญาตและสนับสนุนให้แม่ชีบุญมี เวชสาร แม่ชีในสังกัดวัดสัมพันธวงศ์ เปิดสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้ที่สนใจ ณ บ้านพักอุบาสิกาวัดสัมพันธวงศ์ มีผู้สนใจมาปฏิบัติกรรมฐานจำนวนมากสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

- เป็นประธานในการฝึกอบรมอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน ณ วัดสัมพันธวงศ์ มีสุภาพสตรีเข้ามาสมัครปฏิบัติธรรมในโครงการดังกล่าวหลายร้อยคน

- สนับสนุนให้พระสงฆ์ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์เป็นพระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ อาทิ พระเดชพระคุณ พระเทพสารมุนี (เพชร สารธมฺโม) ปฏิบัติศาสนกิจเป็นเจ้าอาวาสที่วัดพุทธรัตนาราม รัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา, ท่านเจ้าคุณ พระราชกิตติวิมล (พนม รตฺตวโน) ปฏิบัติศาสนกิจเป็นคณะกรรมการบริหารวัดพุทธดัลลัส รัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา, พระครูสิริปัญญาเมธี (บุญแถม ภทฺราวุโธ) ปฏิบัติศาสนกิจเป็นเจ้าอาวาสที่วัดมอนท์โกเมอรี่พุทธาราม รัฐอลาบามา ประเทศสหรัฐอเมริกา, พระครูธรรมคุณาลังการ (นาค อตฺถวโร) ปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมทูตที่วัดพุทธเบญจพล ลังเง่นเซลโบลด เมืองฮาเนา ประเทศเยอรมนี, พระครูสิริปัญญาเมธี (เชาวรา ธมฺมปุญฺโญ) เมื่อครั้งยังเป็นพระมหาเชาวรา ธมฺมปุญฺโญ ปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมทูตและเลขานุการคณะกรรมการบริหารคณะสงฆ์ธรรมยุตประเทศสหรัฐอเมริกา (สมัยที่ พระเดชพระคุณ พระเทพสารมุนี เป็นประธาน) ที่วัด

พุทธรัตนาราม รัฐเท็กซัส ประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งสนับสนุนให้พระสงฆ์ในวัดสัมพันธวงศ์ออกไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมทูตในต่างประเทศอีกหลายประเทศ

- สนับสนุนให้พระสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ซึ่งทรงความรู้ทางด้านพระปริยัติธรรมและทางโลกปฏิบัติหน้าที่เป็นพระวิทยากรช่วยสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ อันเป็นการปรับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ทันกับยุคสมัย

การเผยแผ่อื่น ๆ

- เป็นผู้แทนไปเปิดปฐมนิเทศพระธรรมทูตประจำจังหวัด สายที่ ๕ แทนเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (จนฺทปชฺโชตมหาเถร) วัดนรนาถสุนทริการาม หัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๕

- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๕

- เป็นคณะกรรมการอำนวยการจัดปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ณ พุทธมณฑล ในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๙ เป็นต้น

- เป็นประธานอำนวยการศูนย์ฝึกอบรมพระธรรมกถึก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดบึงพระลานชัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

- จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ ธรรมโอวาทของครูบาอาจารย์ และหนังสือทางพระพุทธศาสนาที่น่าสนใจ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันอดีตเจ้าอาวาส วันฉลองอายุวัฒนมงคลเป็นต้น ทั้งในส่วนที่ท่านเขียนขึ้นเองและที่ท่านเห็นว่าเป็นหนังสือที่น่าสนใจอื่น ๆ ท่านจะขออนุญาตผู้เป็นเจ้าของแล้วนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่

- มีหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกจำนวนมาก ทั้งในส่วนตนของท่าน และตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์และมหาเถรสมาคม

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

- พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๔ ขณะเป็นรองเจ้าอาวาสและเป็นคณะกรรมการพัฒนาวัดสัมพันธวงศ์ ได้ดำเนินการย้ายโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์ ซึ่งเป็นอาคารไม้เก่าแก่สองชั้น ตั้งอยู่ในเขตวัดด้านทิศตะวันออก (บริเวณกุฏิ ๕ ชั้นในปัจจุบัน) ย้ายมาอยู่ในด้านทิศตะวันตกของวัด พร้อม

ร่วมมือกับกรุงเทพมหานคร จัดสร้างอาคารเรียนสูง ๔ ชั้น เพื่อเป็นสถานศึกษาของโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์

- เป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์มาโดยตลอด เช่น มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนในโอกาสต่าง ๆ ทุกปี มอบอุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นให้กับโรงเรียนหลายครั้ง เป็นองค์ปฐมในการเป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หากทางโรงเรียนมีโครงการใดที่จำเป็นและขาดงบประมาณดำเนินการ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จักดำเนินการหาทุนสนับสนุนเพิ่มเติมให้ เอาใจใส่ดูแลเรื่องการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนของโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์มาอย่างต่อเนื่อง

- เป็นองค์ประธานที่ปรึกษามูลนิธิโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์

- เป็นองค์ประธานอุปถัมภ์การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดบ่อชะเนง อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นวัดที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เคยบรรพชาเป็นสามเณรครั้งแรก และเป็นวัดบ้านเกิดของท่าน ในแต่ละปีจะจัดหาหนังสือนักธรรมและหนังสือบาลีมอบให้กับวัดบ่อชะเนง เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร

- บริจาคสร้างอาคารเรียน “สมเด็จพระมหาวีรวงศ์” ให้แก่โรงเรียนบ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท

- มอบอุปกรณ์การศึกษาด้านบาลีให้กับวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นสำนักเรียนที่จัดการศึกษาด้านบาลี นักธรรม และสามัญ พร้อมทั้งมอบทุนสนับสนุนการศึกษาจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยทุนดังกล่าวนี้ ทางคณะสงฆ์วัดตากฟ้าได้นำไปเป็นทุนเบื้องต้นเพื่อจัดตั้งเป็นมูลนิธิทางการศึกษาของวัด

- เป็นคณะกรรมการสร้างโรงเรียนประชามงคล ณ วัดถ้ำวังหิน ตำบลสมเด็จเจริญ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี ในโครงการพัฒนาห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- มอบกัปปิยภัณฑ์บริจาคเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่วัดและสถานศึกษาต่าง ๆ อีกจำนวนมาก ทั้งในส่วนที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้มอบให้เอง และตามที่มีผู้ขอรับการสงเคราะห์มา

ด้านสาธารณูปการ

ภายในวัด

- พ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๑๔ ขณะดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ เป็นคณะกรรมการพัฒนาวัดสัมพันธวงศ์ โดยมี ท่านเจ้าคุณ พระเทพปัญญามุนี (เฉย ยโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๑๐ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนาในขณะนั้นเป็นประธานฝ่ายฆราวาส เพื่อสืบต่อเจตนารมณ์ของพระเดชพระคุณ พระมหารัชชมังคลาจารย์ (เทศ นิทฺเทสกเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ ดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถสามชั้นที่ยังค้างอยู่

รวมทั้งพัฒนาพระอารามในด้านต่าง ๆ ตามแผนงานปรับสภาพภูมิทัศน์ของวัดให้ชัดเจนตามที่พระเดชพระคุณผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ได้วางไว้ แต่ยังไม่แล้วเสร็จ เช่น มีการให้รื้อบ้านเช่าห้องแถวไม้เก่าแก่ทรุดโทรมหลายสิบห้องในด้านทิศเหนือและทิศใต้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างหอกลองและหอระฆังด้านหน้าพระอุโบสถ สร้างกำแพงแก้วรอบเขตพระอุโบสถ พร้อมศาลาราย ๒ หลังในเขตกำแพงแก้ว รื้อตึกแถว ๒ ชั้น ด้านทิศตะวันออกริมถนนทรงสวัสดิ์ แล้วสร้างตึกแถว ๓ ชั้น จำนวน ๑๒ หลัง สร้างถนนด้านทิศใต้มาจรดทิศตะวันตก สร้างกำแพงกั้นเขตธรณีสงฆ์ แล้วสร้างตึกแถว ๓ ชั้นครึ่ง จำนวน ๑๔ ห้อง ทั้งนี้เพื่อหารายได้บำรุงวัดในอนาคตข้างหน้า อนุญาตให้ทางเทศบาลนครกรุงเทพฯ ก่อสร้างอาคารเรียน ๔ ชั้น ขึ้นในด้านทิศตะวันตกของวัด เพื่อใช้เป็นสถานที่เรียนของโรงเรียนวัดสัมพันธวงศ์ เป็นต้น

- พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์แล้ว เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถสามชั้นของวัดสัมพันธวงศ์ที่ยังค้างอยู่ให้แล้วเสร็จ สืบต่อเนื่องมาจากท่านอดีตเจ้าอาวาสทั้ง ๒ รูป

- พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นประธานก่อสร้างศาลาหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ บริเวณด้านหลังของพระอุโบสถ โดยการอุปถัมภ์ของพระครูจิตตวิโสธนาจารย์ (พระอาจารย์หนู สุจิตฺโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมศิษยานุศิษย์ของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ คือ คุณชูชีพ ศิลปรัตน์ พร้อมครอบครัว คุณวัลลภ เจียรวนนท์ พร้อมครอบครัว และคุณประภัสสร์ – คุณวนิดา พูนพัฒน์ปรีชา และเป็นประธานในการบูรณะอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยใช้งบประมาณจากการทอดผ้าป่าสามัคคีของวัดสัมพันธวงศ์ร่วมกับศิษย์ของแม่ชีบุญมี เวชสาร จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท

- เป็นประธานกรรมการปรับปรุงการจัดผลประโยชน์ในที่ดินของวัด

- พ.ศ. ๒๕๔๓ อนุมัติให้สร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษา เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๗๒ พรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยการอุปถัมภ์ของบริษัท เจียไต๋ จำกัด และบริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด

- พ.ศ. ๒๕๔๖ อนุมัติให้สร้างอาคารสามัคคีมีบุญ เพื่อเป็นที่พักสำหรับแม่ชีและผู้มาปฏิบัติธรรม ณ บ้านพักอุบาสิกาวัดสัมพันธวงศ์ งบประมาณ ๓ ล้านกว่าบาท ใช้งบประมาณจากการทอดผ้าป่าสามัคคีของวัดสัมพันธวงศ์ร่วมกับศิษย์ของแม่ชีบุญมี เวชสาร จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนเบื้องต้น ทุนส่วนที่เหลือนั้น แม่ชีบุญมี เวชสาร พร้อมศิษยานุศิษย์เป็นผู้บริจาคทุนก่อสร้าง

- พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นองค์ประธานในการบูรณะและฉลองพระปรางค์เก่าแก่ของวัดสัมพันธวงศ์ ซึ่งตามประวัติ พระปรางค์องค์นี้สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๖ ในสมัยรัชกาลที่ ๔

- พ.ศ. ๒๕๕๘ อนุมัติให้สร้างอาคารสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ซึ่งมูลนิธิสิริวัฒนภักดี โดยคุณเจริญ – คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี พร้อมครอบครัว สร้างถวายเนื่องในโอกาสที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เจริญอายุวัฒนมงคล ๙๘ ปี และทำพิธีถวายอาคารเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘

- อนุมัติให้สร้างกุฏีเรือนไทยถาวรานุสรณ์ ซึ่งคุณรัตนา สมสกุลรุ่งเรือง ประธานมูลนิธิร่วมกตัญญู เป็นเจ้าภาพสร้างถวายแก่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ โดยมีท่านเจ้าคุณ พระราชสารเวที (โกมินทร์ สุภเสโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์เป็นผู้ดำเนินการ

- อนุมัติให้บูรณะตึกมงคลวิทยาชั้นล่าง เพื่อสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์พระบูรพาจารย์วัดสัมพันธวงศ์และคุณแม่บุญเรือน โตงบุญเติม เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อมูลประวัติต่าง ๆ เปิดให้ประชาชนเข้ามาศึกษาท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์ สนับสนุนงบประมาณโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- อนุมัติให้สร้างอาคารชูชีพ ศิลปรัตน์ ซึ่งเป็นอาคาร ๓ ชั้น เพื่อใช้รับรองพระเถรานุเถระ รวมทั้งการบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ของวัด

- อนุมัติให้บูรณะปฏิสังขรณ์ตึกบำเพ็ญคุณ ซึ่งเป็นกุฏีเก่าของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระมหารัชชมังคลาจารย์ (เทศ นิทฺเทสกเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ ใช้งบประมาณจากทุนวัตถุมงคล ๑๐๐ ปี สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ดำเนินการโดยท่านเจ้าคุณ พระราชมงคลเมธี

(ปราโมทย์ นาควํโส) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์เจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๑๐๐ ปี ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ

- เป็นประธานดำเนินการและอนุมัติโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาพระอารามให้เจริญรุ่งเรือง สืบต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดสร้างเสนาสนะกุฏิที่พักพระสงฆ์ที่ชำรุดและสร้างใหม่ อีกหลายหลังให้เป็นอาคารมั่นคงถาวร เช่น กุฏิมณีคุณ กุฏิสารมุนี กุฏิสนประสาท กุฏินาถประสิทธิ์ กุฏิเอนกประสงค์ ๕ ชั้น กุฏิพูลวินิต กุฏิหลวงปู่ดูลย์ อตุโล กุฏิเทพกิตติมานนท์ เป็นต้น รวมทั้ง พัฒนาวัดสัมพันธวงศ์ ให้สะอาด สวยงาม ร่มรื่น จัดปลูกต้นไม้ยืนต้น ไม้ประดับ สร้างสนามหญ้า ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของพุทธบริษัททั้งใกล้และไกลวัดที่เข้ามาหาความสงบภายในวัด ให้ได้ พักผ่อนและมีสุขภาพจิตที่ดีเป็นรมณียสถานอันสุขสงบแห่งหนึ่งของเขตสัมพันธวงศ์

การสาธารณูปการอื่น ๆ

- เป็นองค์อุปถัมภ์การก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่าง ๆ ของวัดบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นวัดบ้านเกิดของท่านมาโดยตลอด

- พ.ศ. ๒๕๐๕ – ๒๕๐๘ เป็นประธานอุปถัมภ์การสร้างศาลาการเปรียญวัดบ่อชะเนง จำนวน ๑ หลัง เป็นอาคารทรงไทย ขนาดความกว้าง ๑๑ เมตร เสาคอนกรีต โครงสร้างเป็นไม้เนื้อแข็งมุงสังกะสี

- ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ร่วมกับพระสงฆ์จากวัดสัมพันธวงศ์ สมาคมสัมพันธวงศ์ วัดดอยแม่ปั๋ง มูลนิธิหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ และมูลนิธิสุจิณฺโณอนุสรณ์ ได้ก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุ เช่น กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ อุโบสถ พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น เพื่อถวาย เป็นอนุสรณ์แก่หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ในโอกาสต่าง ๆ ณ วัดดอยแม่ปั๋ง อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่

- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นเจ้าภาพซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่วัดบ่อชะเนง จำนวน ๑๓ ไร่เศษ เป็นเงินในขณะนั้น จำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท หากเปรียบเทียบกับราคาปัจจุบันแล้ว ที่ดินบริเวณดังกล่าวนี้ มีมูลค่านับล้านบาท

- พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ในการบูรณะก่อสร้างพุทธมณฑลโดยมี กรป. กลาง กองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้ดำเนินงานต่าง ๆ ในสมัยที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

เป็นนายกรัฐมนตรี ดำเนินงานต่าง ๆ ให้พุทธมณฑลเป็นพุทธสรณียสถานให้มีความสวยงามเป็นศรีสง่าของพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทยดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

- เป็นคณะกรรมการอำนวยการอนุรักษ์และพัฒนาพุทธมณฑล ฝ่ายสงฆ์

- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นองค์ประธานอุปถัมภ์การจัดสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดบ่อชะเนง อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนานเจริญ เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งฝ่ายบาลี นักธรรม และสามัญศึกษา เป็นอาคารคอนกรีต ๒ ชั้น ๘ ห้องเรียน หลังคามุงกระเบื้อง ขนาดความกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๓๖ เมตร พร้อมสร้างห้องน้ำประจำโรงเรียนจำนวน ๖ ห้อง สิ้นงบประมาณในขณะนั้น ๑,๒๕๐,๐๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นประธานอุปถัมภ์ในการก่อสร้างกุฏีที่วัดบ่อชะเนง ๑ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตมุงหลังคาสังกะสี ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สิ้นงบประมาณในขณะนั้น ๔๗๐,๐๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้ติดต่อประสานงานกับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานดูแลเรื่องการพระพุทธศาสนาในขณะนั้น เพื่อจัดงบประมาณมาก่อสร้างสร้างอุโบสถแบบประหยัดให้วัดบ่อชะเนง งบประมาณการก่อสร้าง ๕๐๐,๐๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้เป็นประธานก่อสร้างวิหารหลวงปู่ขาว อนาลโย ครอบอุโบสถหลังเก่าของวัดบ่อชะนง ซึ่งประดิษฐานพระประธานเก่าแก่และรูปเหมือนของหลวงปู่ขาว อนาลโย ซึ่งวิหารหลวงปู่ขาว อนาลโย หลังนี้ มีการบูรณะในปี ๒๕๔๗ อีกครั้ง และท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เป็นประธานเปิดเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘

- พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นประธานอุปถัมภ์งานสมโภชผูกพัทธสีมาอุโบสถหลังใหม่และวิหารหลวงปู่ขาวของวัดบ่อชะเนง ในการนี้ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้รับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสืออนุสรณ์และจัดผ้าไตรเป็นไทยธรรมถวายพระสงฆ์ จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท

- เป็นคณะกรรมการสร้างอาคารหอประชุมมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตสุรินทร์

- เป็นคณะกรรมการสร้างอุโบสถวัดปราสาทจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

- เป็นคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ อันมีท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ เป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ ในโครงการพัฒนาห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

- เป็นคณะกรรมการสร้างวัดถ้ำวังหินและโรงเรียนประชามงคล ซึ่งอยู่ในโครงการพัฒนาห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

- เป็นองค์ประธานอุปถัมภ์การก่อสร้างวัดบ้านเก่าบ่อ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เดิมเป็นวัดร้างเก่าแก่มีอายุร้อยกว่าปี เคยมีพระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต มาอยู่พำนักและอยู่จำพรรษาเพื่อสอนกรรมฐานแก่ญาติโยมที่หมู่บ้านแห่งนี้ โดยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เมื่อครั้งเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ พระอุดมญาณโมลี ได้มีดำริจะบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่าบ่อแห่งนี้ให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมประจำอำเภอหัวตะพาน เพื่อเป็นการถวายสักการะครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐาน จึงได้เริ่มต้นบูรณปฏิสังขรณ์วัดเก่าบ่อ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๖ ปีวอก เป็นวันแรกที่จะมีการทำบุญครบรอบวัดเป็นประจำทุก ๆ ปี เพื่ออุทิศถวายแก่พระบูรพาจารย์และบุรพชนทั้งหลาย ต่อมากรมการศาสนา โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ได้ยกวัดบ้านเก่าบ่อ ซึ่งเป็นวัดร้าง ให้เป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๙

- พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นประธานดำเนินการสร้าง “พระพุทธสันติสุขไพศาล อุดมมงคลจักวาฬประสิทธิ์” ขนาดหน้าตักกว้าง ๕.๖ เมตร สูง ๑๐.๔๐ เมตร ประดิษฐาน ณ วัดบ้านเก่าบ่อ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จนแล้วเสร็จ จัดให้มีพิธีสมโภชเมื่อวันที่ ๒๘ - ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ในการนี้ เจ้าพระคุณ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ ทรงเมตตาประทานพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อนำไปบรรจุในองค์พระด้วย

- พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นประธานดำเนินการสร้างถาวรเจติยมหาวิหาที่วัดบ้านเก่าบ่อ ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จนแล้วเสร็จ และจัดให้มีพิธีสมโภชและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ยอดองค์เจดีย์เมื่อวันที่ ๒๘ - ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๖

- สร้างกุฏิหลังใหญ่ถวายวัดเก่ากุง (ธ) บ้านโพนแพง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งวัดเก่ากุงแห่งนี้ ถือเป็นวัดร้างเก่าแก่ของบ้านบ่อชะเนงอีกแห่งหนึ่ง ต่อมาเกิดโรคระบาด จึงมีการย้ายหมู่บ้านไปในที่แห่งใหม่ในพื้นที่ใกล้เคียง ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เคยไปเยี่ยมวัดแห่งนี้เมื่อครั้งยังมิได้ยกขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา และสนับสนุนให้ตั้งขึ้นเป็นวัดในสังกัดคณะธรรมยุต

ด้านสาธารณสงเคราะห์

- พ.ศ. ๒๕๑๒ – ๒๕๓๐ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ทราบปฏิปทาสัมมาปฏิบัติของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จากคณะพระสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ในขณะนั้น เช่น พระครูปลัดเมธาวัฒน์ (ชินเทพ) พระครูวิบูลศีลวงศ์ (จำนงค์ ธมฺมจารี) พระนาค อตฺถวโร เป็นต้น ที่เดินทางไปกราบหลวงปู่แหวนก่อนหน้านี้ จึงเดินทางไปกราบและขอเป็นศิษย์ของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลังจากนั้น ท่านเดินทางไปกราบหลวงปู่ตลอด นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้วัดสัมพันธวงศ์กับหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ และวัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน วัดสัมพันธวงศ์ โดยมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นประธาน ได้ขออนุญาตหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ เพื่อจัดสร้างวัตถุมงคลอันเป็นไปเพื่อการสาธารณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาเสนาสนะถาวรวัตถุจำนวนมาก ทั้งในวัดดอยแม่ปั๋งและวัดอื่น ๆ และการสาธารณะอื่น ๆ ของหน่วยงาน องค์กร สมาคมต่าง ๆ จำนวนมาก

- พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นประธานในการจัดสร้างเหรียญรุ่น “เราสู้” เพื่อแจกเป็นขวัญกำลังใจแก่ทหาร ตำรวจ พลเรือน ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ตามฐานปฏิบัติการชายแดน และตลอดถึงข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ผู้บำเพ็ญประโยชน์อันเป็นไปเพื่อรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยจัดสร้างในนามของวัดสัมพันธวงศ์ มีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นประธาน มีพระครูวิบูลศีลวงศ์เป็นผู้ออกแบบเหรียญ พระครูปลัดเมธาวัฒน์และพระอาจารย์หนู สุจิตฺโต วัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ประสานงาน ร่วมกับสมาคมสัมพันธวงศ์ อันมีนายบุญมา พึ่งทอง เป็นนายกสมาคม เสร็จแล้วนำทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ จำนวน ๒๒,๕๒๐ เหรียญ เป็นเหรียญทองคำจำนวน ๙ เหรียญ เพื่อพระราชทานตามพระราชอัธยาศัย และมอบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำไปแจกแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นทหาร ตำรวจ ตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงมหาดไทย ตลอดไปถึงท่านผู้ร่วมออกทุนในการสร้างเหรียญในครั้งนี้ด้วย

- พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นประธานกรรมการฝ่ายสงฆ์ เพื่อจัดหาทุนและประธานฝ่ายสงฆ์ ดำเนินโครงการจัดสร้างอาคารสุจิณฺโณ ขนาด ๑๕ ชั้น ณ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ (โรงพยาบาลสวนดอก) เพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์ฉลองอายุครบ ๙๐ ปี หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นประธานฝ่ายฆราวาส ในการนี้ ในฐานะประธานกรรมการจัดหาทุนฝ่ายสงฆ์ ได้ดำเนินการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เพื่อจัดสร้างเหรียญประดับพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. เพื่อเป็นที่ระลึก โดยมีพระครูวิบูลศีลวงศ์เป็นผู้ออกแบบเหรียญ สำหรับสมนาคุณแก่ผู้บริจาคทรัพย์ร่วมสร้างอาคาร ได้ทุนจากผู้ศรัทธาประมาณ ๙๐ ล้านบาท ประเดิมเริ่มการก่อสร้างอาคารสุจิณฺโณ สูง ๑๕ ชั้น ซึ่งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติงบประมาณของทางรัฐบาลสมทบรวมเป็นค่าก่อสร้างอาคารสุจิณฺโณ ๒๕๑ ล้านบาทเศษ อาคารสุจิณฺโณสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๘

- พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินงาน ฝ่ายสงฆ์ จัดงานสัปดาห์วันวิสาขบูชารำลึก ประจำปี ๒๕๒๗ ณ ท้องสนามหลวง ซึ่งการจัดงานดังกล่าวนี้ วัดสัมพันธวงศ์ สมาคมสัมพันธวงศ์ และมูลนิธิสุจิณฺโณอนุสรณ์ เป็นผู้ดำเนินการจัดงานและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ โดยมีท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๘ วัดราชบพิธฯ เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี ในการนี้ ได้เชิญชวนศิษยานุศิษย์หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ และพุทธศาสนิกชนทั้งลายเข้าร่วมประกอบกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นงานสัปดาห์วันวิสาขบูชารำลึกเป็นครั้งแรกที่จัด ณ บริเวณท้องสนามหลวง และกรมประชาสัมพันธ์ ถนนราชดำเนิน นับเป็นการชุมนุมชาวพุทธครั้งประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เพื่อให้มีการสวดมนต์ไหว้พระ จัดนิทรรศการ และปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนาเป็นพุทธบูชาที่ยิ่งใหญ่ในรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

- เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นประธานกรรมการมูลนิธิกองบุญหลวงปู่แหวน สุจิณโณ ฝ่ายสงฆ์ (ต่อมา ได้ยุบรวมกับมูลนิธิสุจิณฺโณอนุสรณ์) และเป็นประธานกรรมการมูลนิธิสุจิณโณอนุสรณ์ ฝ่ายสงฆ์ เป็นไปเพื่อการศาสนา การศึกษา และการกุศล สำหรับช่วยเหลือการรักษาพยาบาลพระภิกษุสามเณร ผู้อาพาธ คนไข้อนาถา ซึ่งมารักษาพยาบาลที่ตึกสงฆ์ตึกสุจิณโณ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ หรือ คนไข้อนาถาที่มารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลอื่น ๆ ที่คณะกรรมการมูลนิธิ

เห็นสมควร รวมทั้งดำเนินการเพื่อการสาธารณะช่วยเหลืออื่น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธีอีกจำนวนมาก

- พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นประธานจัดงานทอดผ้าป่าสามัคคีรวบรวมทุนทรัพย์ เพื่อสนองโครงการจัดสร้างพุทธมณฑล โดยจัดสร้างสวนธรรม หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ แต่งสถานที่ ปลูกหญ้า ปลูกต้นไม้ ให้เป็นที่ร่มเย็นสำหรับปฏิบัติธรรม ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๒๘

- พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นรองประธานอำนวยการจัดงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ณ วัดดอยแม่ปั๋ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในงานพระทานเพลิงศพหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ในปีดังกล่าวนั้น คณะพระสงฆ์จากวัดสัมพันธวงศ์ โดยมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต เป็นเจ้าอาวาส พร้อมทั้งศิษย์สายวัดสัมพันธวงศ์ เป็นกำลังหลักร่วมกับวัดดอยแม่ปั๋ง คณะสงฆ์ และรัฐบาล จัดงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ ๑๐ เมื่อครั้งยังทรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐ มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากจากทั่วสารทิศเดินทางมาร่วมงาน

- เป็นคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์จัดสร้างโรงพยาบาลสถานพระบารมี ในโครงการพัฒนาห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลสมเด็จเจริญ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

- เป็นคณะกรรมการสร้างตึกสงฆ์อาพาธโรงพยาบาลอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

- เป็นประธานจัดอบรมลูกเสือชาวบ้านค่ายสัมพันธวงศ์ รวม ๒ รุ่น มีลูกเสือชาวบ้านเข้ารับการอบรม ประมาณ ๑,๐๐๐ คน

- เป็นประธานที่ปรึกษาสมาคมสัมพันธวงศ์ด้านต่างประเทศ

- เป็นกรรมการควบคุมการจัดข้าวของแจกสาธารณประโยชน์ร่วมกับวัดป่าชัยรังสี จังหวัดสมุทรสาคร

- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นประธานอุปถัมภ์ในการทอดผ้าป่าสามัคคี ร่วมกับลูกหลานชาวบ้านบ่อชะเนง โพนแพง แสนสุข เป็นทุนขุดหนองน้ำขนาดใหญ่ ลึก ๖ เมตร ซึ่งตั้งอยู่ในที่ดินอันเป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัดบ่อชะเนง เพื่อใช้เป็นน้ำประปาและน้ำเพื่อเกษตรกรใน ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านบ่อชะเนง บ้านโพนแพง และบ้านแสนสุข ได้ทุนเบื้องต้น จำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท โดยได้รับงบประมาณส่วนที่เหลือจากงบพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานีมาช่วยจนแล้วเสร็จ มีประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากหนองน้ำขนาดใหญ่นี้จำนวนมากสืบต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน และน้ำจากหนองน้ำแห่งนี้ไม่เคยแห้ง มีใช้อุปโภคบริโภคตลอดทั้งปี

- พ.ศ. ๒๕๓๘ ในนามของคณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์และมูลนิธิสุจิณฺโณอนุสรณ์ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พร้อมพระสงฆ์จากวัดสัมพันธวงศ์และคณะกรรมการมูลนิธิสุจิณฺโณอนุสรณ ได้เข้าเฝ้าถวายทุนช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย พ.ศ. ๒๕๓๘ แด่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นประธานอุปถัมภ์การปรับปรุงศาลาการเปรียญหลังเก่าของวัดบ่อชะเนง โดยต่อเติมชั้นล่าง เปลี่ยนเป็นเสาคอนกรีต ทำอาสน์สงฆ์ พื้นปูกระเบื้อง ติดประตู หน้าต่าง ไฟฟ้า พัดลม สิ้นงบประมาณ ๑,๒๕๐,๐๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๔๕ เนื่องในโอกาสฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๕ ปี ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้กราบอาราธนาพระเดชพระคุณ พระธรรมวิสุทธิมงคล วิ. (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน) วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี มาเป็นองค์แสดงธรรมโปรดญาติโยม ณ พระอุโบสถชั้น ๒ วัดสัมพันธวงศ์ ในการนี้ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พร้อมศิษยานุศิษย์ ได้จัดทอดผ้าป่าสามัคคีถวายร่วมสมทบทุนในโครงการผ้าป่าช่วยชาติกับหลวงตาฯ ด้วย

- พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นเจ้าภาพสรางห้องรับรอง “สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร ป.ธ.๙)” เพื่อเป็นสถานที่รับรองพระเถรานุเถระที่วัดบ่อชะเนง สิ้นงบประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๕๔ ในฐานะเป็นพระมหาเถระผู้มีถิ่นกำเนิดในเขตจังหวัดอุบลราชธานีมาก่อน ได้เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์อนุสรณ์สถานและหล่อรูปเหมือนท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺสมหาเถร) และท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธรมหาเถร) เพื่อประดิษฐานเป็นอนุสรณ์ไว้เป็นอนุสรณ์สถานหน้าที่ว่าการอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ในการนี้ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้มอบกัปปิยภัณฑ์จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท ร่วม

สร้างอนุสรณ์สถานและหล่อรูปเหมือนของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ทั้งสองรูปด้วย โดยการประสานงานของท่านเจ้าคุณ พระสุนทรธรรมภาณ (พระอาจารย์สมชาติ ธมฺมโชโต) ประธานสงฆ์วัดป่าสว่างวีระวงศ์

- ปล่อยชีวิตโค – กระบือ ในโอกาสต่าง ๆ เป็นประจำ เพื่อมอบให้เกษตรกรผู้ยากจนนำไปเลี้ยง

- พ.ศ. ๒๕๕๗ เนื่องในโอกาสฉลองอายุวัฒนมงคลครบ ๙๗ ปี เป็นประธานในพิธีทอดผ้าป่ามหากุศลเพื่อสมทบทุนก่อสร้าง "ศูนย์ความเป็นเลิศทางด้านโรคภูมิแพ้และโรคระบบหายใจ โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ เมื่อวันจันทร์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ ณ วัดสัมพันธวงศ์ รวมยอดผ้าป่าที่ศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคทั้งสิ้น จำนวน ๕,๔๗๒,๖๐๐ บาท

- พ.ศ. ๒๕๖๑ มอบกัปปิยภัณฑ์บำรุงโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย จำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท

- ร่วมบริจาคในด้านสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ อีกจำนวนมาก ทั้งบริจาคในนามของท่านโดยตรง และบริจาคร่วมกับศิษยานุศิษย์ในโอกาสต่าง ๆ

พุทธศาสนกิจอื่น ๆ

- พ.ศ. ๒๕๑๕ ไปนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล ที่ประเทศอินเดียและเนปาล

- พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นประธานดำเนินงานหล่อพระประธานประจำพระอุโบสถหลังใหม่ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะ หน้าตักกว้าง ๒ ศอกคืบ ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์แบบประยุกต์ ปางสมาธิ ห่มจีวรริ้วทาบผ้าสังฆาฏิ ขัดเงา แล้วลงลักปิดทอง ประกอบพิธีเททองเมื่อวันที่ ๓ – ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยได้กราบทูลอาราธนา ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๘ วัดราชบพิธฯ เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี ในการนี้พระองค์ท่านได้เมตตาขนานพระนามของพระประธานองค์หล่อขึ้นนี้ว่า "พระพุทธศรีสุทธิสัมพันธ์" และกราบทูลอาราธนาพระองค์ท่านเป็นองค์ประธานในพิธีอีกครั้งในวันประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

- ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๓๐ เป็นประธานนำญาติโยมจากกรุงเทพมหานครเดินทางไปกราบสักการะพระเจดีย์ที่สำคัญ เจดีย์ของครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐาน และครูบาอาจารย์

สายพระกรรมฐานตามวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปฏิบัติอย่างนี้อยู่เป็นประจำ จนเป็นที่มาของการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลเป็นหนังสือเรื่อง "เถรวงศ์" โดยระหว่างเดินทางท่านจะเป็นพระวิทยากรคอยแนะนำให้แก่ญาติโยมถึงเรื่องราวความเป็นมาในจุดที่พาไปชม และบางครั้งเป็นผู้จัดหารถบัสและดูแลค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เอง เพื่อให้ญาติโยมที่ไม่มีกำลังได้มีโอกาสเดินทางไปด้วย

- พ.ศ. ๒๕๑๘ ไปนมัสการปูชนียวัตถุและปูชนียสถานมีพระทันตธาตุเป็นต้น ที่ประเทศศรีลังกา

- พ.ศ. ๒๕๒๐ ในฐานะเป็นประธานคณะกรรมการ ฝ่ายสงฆ์ จัดสร้างวัตถุมงคลรุ่น "เราสู้" ของหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ และพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ ประธานคณะกรรมการ ฝ่ายฆราวาส พร้อมคณะกรรมการจัดสร้างวัตถุมงคลรุ่นดังกล่าว ได้เข้าเฝ้าถวายเหรียญรุ่นเราสู้แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ เพื่อพระราชทานตามพระราชอัธยาศัย ณ พระตำหนักจิลรดารโหฐาน โดยเป็นเหรียญทองคำ จำนวน ๙ เหรียญ และเหรียญโลหะรมดำ จำนวน ๒๒,๕๒๐ เหรียญ

- พ.ศ. ๒๕๒๑ ออกตรวจเยี่ยมและมอบวัตถุมงคลหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารที่บาดเจ็บจากการสู้รบตามแนวชายแดนตามโรงพยาบาลต่าง ๆ

- พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นประธานดำเนินการและอัญเชิญหุ่นขี้ผึ้งขนาดเท่าองค์จริง หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ ไปถวาย ณ วัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ หุ่นขี้ผึ้งองค์นี้ ถือเป็นหุ่นขี้ผึ้งองค์แรกของพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนา และหุ่นขี้ผึ้งหุ่นแรกของประเทศไทย โดยนำมาประดิษฐานครั้งแรกที่วัดสัมพันธวงศ์ และเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้เข้ากราบสักการะก่อนที่จะอัญเชิญไปยังวัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ มีประชาชนจำนวนมากเป็นประวัติศาสตร์ที่เดินทางมากราบสักการะ

- พ.ศ. ๒๕๓๐ ถวายการรับเสด็จ สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในโอกาสที่เสด็จมานมัสการพระประธานในพระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์ เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ในการนี้ พระองค์ท่านได้ถวายพระราชทรัพย์ตั้งเป็นทุนบูรณะพระอุโบสถจำนวนหนึ่ง พร้อมกับเสด็จเยี่ยมประชาชนชาวจีนย่านสำเพ็งและถนนเยาวราช เป็นที่

ปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นล้นพ้นแก่พสกนิกรชาวจีน และพุทธบริษัทของวัดสัมพันธวงศ์อย่างหาที่สุดมิได้

- พ.ศ. ๒๕๓๓ เดินทางไปตรวจการคณะสงฆ์ เยี่ยมวัดไทยและประชาชนชาวไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา

- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทพระภิกษุ จำนวน ๗๐ รูป เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ

- พ.ศ. ๒๕๔๒ จัดโครงการและเป็นพระอุปัชฌาย์บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร จำนวน ๔๑ รูป เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๗๒ พรรษา ณ วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

- ในฐานะที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นพระมหาเถระผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งมีความคุ้นเคยกับครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐาน จึงเป็นกำลังหลักช่วยประสานงานการคณะสงฆ์ธรรมยุตจากส่วนกลางกับคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาอย่างต่อเนื่อง ทำหน้าที่นี้สืบต่อจากพระบูรพาจารย์ที่เคยปฏิบัติมาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺทมหาเถร) ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺสมหาเถร) ทานเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธรมหาเถร) ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (สนั่น จนฺทปชฺโชตมหาเถร) เป็นต้น

- เป็นคณะกรรมการคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินการจัดประชุมพระสังฆาธิการและตรวจธรรมสนามหลวงชั้นตรี ภาค ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ (ธรรมยุต) ซึ่งแต่ละปีมีพระสังฆาธิการคณะธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมประชุมประมาณ ๑,๕๐๐ รูป พร้อมมีพุทธศาสนิกชนอีกจำนวนมากเข้าร่วมในงานประชุมดังกล่าว โดยคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง ๔ ภาค ได้สลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพกันไปทุกปี

- พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นประธานเจ้าคณะภาค ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ (ธรรมยุต) และเป็นประธานจัดประชุมพระสังฆาธิการและตรวจธรรมสนามหลวงชั้นตรี ภาค ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ (ธรรมยุต) ในกาล

ต่อมา เป็นองค์ประธานและองค์ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาตามลำดับ

- พ.ศ. ๒๕๔๔ ถวายการรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสที่เสด็จนมัสการพระประธานในพระอุโบสถ วัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๔๔ ในโอกาสนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยี่ยมชาวจีนย่านเยาวราชในเทศกาลวันตรุษจีน พงศ. ๒๕๔๔ ได้เสด็จนมัสการถวายสักการะพระประธานพระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์ และให้ชุมชนชาววัดสัมพันธวงศ์ ได้เข้าถวายความจงรักภักดี

- พ.ศ. ๒๕๔๙ จัดโครงการและเป็นพระอุปัชฌาย์บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร จำนวน ๖๐ รูป เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ ระหว่างวันที่ ๑ – ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ณ วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

- พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นประธานในพิธีเททองหล่อพระประธานประจำอนุพุทธมณฑลจังหวัดชัยภูมิ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ณ ลานพิธีหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ

- พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นประธานสงฆ์ถวายการรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ในโอกาสที่เสด็จในพิธีเจริญพระพุทธมนต์ของคณะสงฆ์ และทรงสดับพระธรรมเทศนา เนื่องในเทศกาลออกพรรษา ประจำปี ๒๕๕๐ เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๑๗.๓๐ น. ณ พระอุโบสถวัดสัมพันธวงศาราม วรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร (เป็นการส่วนพระองค์) ในการนี้ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม วรวิหาร เป็นประธานสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

- พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นประธานในการบูรณะฐานชุกชีภายในพระอุโบสถของวัดสัมพันธวงศ์ ในการนี้ ได้เป็นประธานในพิธีอัญเชิญพระประธานประจำพระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์ทั้งสององค์สลับที่ประดิษฐานบนฐานชุกชีใหม่ ซึ่งแต่เดิมนั้น พระพุทธศรีสุทธิสัมพันธ์ พระประธานที่หล่อขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.๒๕๑๗ ประดิษฐานอยู่ด้านบน และพระพุทธนราสภะทศพล พระประธานเก่าแก่จากพระอุโบสถหลังเดิมของวัดประดิษฐานอยู่ด้านล่าง การบูรณะฐานชุกชีในครั้งนี้ ได้สลับที่ประดิษฐานองค์พระประธานทั้งสองใหม่ โดยอัญเชิญพระพุทธนราสภะทศพลขึ้นประดิษฐานด้านบน และพระ

พุทธศรีสุทธิสัมพันธ์ประดิษฐานด้านล่าง เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ปรากฏให้เห็นสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

- พ.ศ. ๒๕๕๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ เสด็จสวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ณ โรงพยาบาลศิริราช สิริพระชนมพรรษาปีที่ ๘๙ ทรงครองสิริราชสมบัติได้ ๗๐ ปี ทางคณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ มีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นประธาน ได้จัดบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมถวายพระบรมศพ เป็นเวลา ๓๐ วัน ตามมติมหาเถรสมาคม ณ วัดสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร พร้อมกันนี้ ได้เป็นประธานจัดบำเพ็ญกุศลถวายพระบรมศพ ณ วัดสัมพันธวงศ์ ในการบำเพ็ญกุศลสตมวาร ปัญญาสมวาร สตมวาร และครบ ๑ ปี แห่งการเสด็จสวรรคต เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่านด้วย มีพุทธศาสนิกชนพสกนิกรมาร่วมเป็นเจ้าภาพในการบำเพ็ญกุศลฯ เป็นจำนวนมากในทุก ๆ วัน

- พ.ศ. ๒๕๖๐ วัดสัมพันธวงศ์โดยมีท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นประธาน ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าให้เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภายในพระบรมมหาราชวัง ในวันอาทิตย์ที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๗.๐๐ น.

ผลงานด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานแปลภาษาบาลี และงานนิพนธ์

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นผู้อุดมด้วยปัญญา สอบผ่าน ป.ธ.๙ อันเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย นอกจากความรู้ความสามารถในด้านการแปลภาษาบาลีไทยหรือบาลีขอมเป็นภาษาไทยแล้ว นอกจากนั้น ยังมีความรู้แตกฉานในคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่องนั้น ๆ ด้วย ในกาลต่อมาได้ไปช่วยงานด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรที่รวบรวบเอกสารทางพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในชั้นหลัง หนังสือหลักสูตรนักธรรม หนังสือหลักสูตรบาลี เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือธรรมะทั่วไป ฯลฯ มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาปฏิบัติงานอยู่ที่นี่จำนวนมาก โดยไปปฏิบัติงานในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

- เป็นเจ้าหน้าที่แผนกกองตำรา มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

- เป็นกรรมการกองตำรา มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

- เป็นหัวหน้าแผนกกองตำรา มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัภมภ์

- ในกาลต่อมา เป็นกรรมการและตำแหน่งสุดท้ายก่อนมรณภาพ เป็นอุปนายกกรรมการ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย มีผลงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาและเป็นหลักสูตรทางการศึกษาด้านบาลี อาทิ

- พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับพิมพ์ ๙๑ เล่ม พ.ศ. ๒๕๒๗ ฉบับของมหามกุฏราชวิทยาลัย แปลพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้า ๑๗๖ - ๑๗๗ และ ๑๘๖ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต

- ปฐมสมันตปสาทิกา เล่ม ๑ แปล ตอน เวรัญชภัณฑวัณณนา หน้า ๓๗๑ - ๓๘๓ แปลเป็นภาษาไทยเมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป.ธ.๙) ปัจจุบันพิมพ์เป็นครั้งที่ ๑๒/๒๕๕๗ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

- อภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๒ - ๕ - ๗ - ๘ แปลเป็นเป็นภาษาไทยเมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป.ธ.๙) ปัจจุบันพิมพ์เป็นครั้งที่ ๙/๒๕๕๗ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

- หนังสือคู่มือ “ฝึกหัดแต่งไทยเป็นมคธ" สำหรับนักเรียนบาลีประโยค ป.ธ. ๔ – ๕ – ๖ จัดพิมพ์แรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ปัจจุบันพิมพ์เป็นครั้งที่ ๔/๒๕๕๘ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม โดยหนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรประโยค ๔ – ๕ – ๖ เพราะเข้าใจง่ายสำหรับผู้เริ่มศึกษา แต่งขึ้นจากประสบการณ์ของท่านโดยตรงทั้งจากการเป็นผู้ชำนาญในศึกษาภาษาบาลีและเป็นเจ้าหน้าที่แผนกตำราของมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยมากว่า ๒๐ ปี

- พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการตรวจชำระพิมพ์อรรถกถาพระไตรปิฎก ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ

- งานแปลภาษาบาลีอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

และงานแปลภาษาบาลีจากพระไตรปิฎกและอรรถกาเป็นภาษาไทย รวมทั้งงานนิพนธ์ภาคภาษาไทยอื่น ๆ อาทิ

- แปลประวัติ "หมอชีวกโกมารภัจจ์" จากพระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระอริยเมธี ตามคำขอร้องของท่านองสรภาณมธุรส (บ่าวเอิง) วัดสมณานัมบริหาร (วัดญวนสะพานขาว) เสริมความภาษาไทยเพิ่มเติมโดยท่านพระมหาเปรม เปมงฺกโร วัดบรมนิวาส จัดพิมพ์ครั้งแรก งานพระราชทานเพลิงศพพระเดชพระคุณ พระคณานัมสมณาจารย์ (โผซ้าย) เจ้าคณะใหญ่อณัมนิกาย วัดอุภัยราชบำรุง เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๒ จากข้อมูลประวัติหมอชีวกโกมารภัจจ์ที่จัดพิมพ์ในหนังสือครั้งนี้ ในกาลต่อมา มีการพิมพ์อีกจำนวนมากในโอกาศต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน รูปเล่มมีขนาดแตกต่างกันไป

- เถรวงศ์ รวบรวมและเรียบเรียงเมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมบัณฑิต (มานิต ถาวโร ป.ธ.๙) จัดพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการครั้งแรกในโอกาสงามสมโภชหิรัณยบัฏ พระอุดมญาณโมลี และฉลองอายุครบ ๖ รอบ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

- ชีวประวัติโดยสังเขปและธัมโมวาท ของ หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้มีศักดิ์ทางเครือญาติเป็นหลวงปู่ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จัดพิมพ์ถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในการพระราชพิธีกาญจนาภิเษก เดือนมิถุนายน ๒๕๓๙ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการเป็นมุทิตาแก่พระเถระวัดสัมพันธวงศ์ ๓ รูป ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์

- ชีวประวัติและคติธรรมคำสอน หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ จัดทำร่วมกับพระครูธรรมคุณาลังการ (นาค อตฺถวโร) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ จัดพิมพ์เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการในหลายโอกาส

- รจนาหนังสือธรรมะ สารคดี บทความเกี่ยวด้วยศีลธรรมทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองพิมพ์ออกเผยแพร่ในเอกสารของวัดในอดีตที่จัดพิมพ์ในโอกาสพิเศษ เช่น การฉลองสมณศักดิ์ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา การบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เป็นต้น เป็นประโยชน์แก่พระพระพุทธศาสนาและประชาชนเป็นอันมาก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากท่านเจ้าพระคุณสมเด็จฯ มีศาสนกิจทางคณะสงฆ์ทั้งภายในวัดและภายนอกวัดมากตั้งแต่เป็นพระมหาเปรียญ ทำให้งานนิพนธ์เป็นรูปเล่มเฉพาะมีจำนวนไม่มากนัก เพราะต้องปฏิบัติศาสนกิจสนองงานคณะสงฆ์ในด้านการปกครองไปพร้อมกันด้วย

อัตตธรรมสมบัติอื่น ๆ

- เป็นพระมหาเถระผู้มีปฏิปทาที่สมถะ เรียบง่าย สันโดษ ไม่ชอบความวุ่นวาย

- เป็นพระมหาเถระผู้ไม่ถือยศถือศักดิ์ เป็นกันเองกับศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกระดับชั้น หากมีญาติโยมมานิมนต์เพื่อไปเป็นเนื้อนาบุญในการบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะเมตตารับนิมนต์โดยไม่เลือกว่าบุคคลนั้น ๆ จะมีฐานะอย่างไร แม้ในภายหลังได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้ว ยังถือปฏิบัติเช่นเดิมตามปกติ จึงมีผู้ให้ความเคารพและศรัทธาจากศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกระดับชั้น

- เป็นพระมหาเถระที่มีปฏิปทาการทำงานที่ปฏิบัติมากกว่าการพูด หากไม่ใช่การอบรมสั่งสอนให้โอวาทตามปกติและเรื่องการคณะสงฆ์ที่ต้องกล่าวไปถึงท่านผู้อื่นแล้ว ไม่เคยมีใครได้ยินท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ กล่าวถึงเรื่องผู้อื่นจนได้รับความเสียหาย จนได้รับการถวายอัตตธรรมสมบัติจากศิษยานุศิษย์ทั้งหลายว่า “ไม่ติฉิน ไม่นินทา ไม่ว่าร้าย ไม่พูดซ้ำซาก” เป็นแบบอย่างให้ศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้ยึดถือนำมาปฏิบัติตาม

- เป็นพระมหาเถระผู้ถือวัตรปฏิบัติตามแบบพระธุดงค์ธรรมฐานสายหลวงเสาร์ กนฺตสีโล หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และหลวงปู่สิงห์ ขนฺตฺยาขโม มาอย่างต่อเนื่อง แม้จะได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในเมืองหลวงจนสอบได้ ป.ธ.๙ ซึ่งถือว่าในสมัยนั้น พระสงฆ์ที่สังกัดคณะธรรยุตน้อยมากที่จะทำได้ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร มีตำแหน่งหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าคณะภาคจนถึงเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม และได้รับโปรดเกล้าสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้วก็ตาม แต่ยังรักษาวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ตามที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานในขณะออกธุดงค์เมื่อยังเป็นสามเณรเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและปฏิบัติกรรมฐานตามแบบครูบาอาจารย์มาโดยตลอด หากว่างจากศาสนกิจในกรุงเทพมหานครเมื่อใด จักเดินทางไปกราบและปฏิบัติพระกรรมฐานกับครูบาอาจารย์กรรมฐานมิได้ขาด รวมทั้งกราบนิมนต์ครูบาอาจารย์สายพระกรรมฐานมาแสดงธรรมที่วัดสัมพันธวงศ์อยู่เนือง ๆ ด้วยวัตรปฏิบัติด้านพระกรรมฐานที่ท่านปฏิบัติมาอย่างนี้ ศิษยานุศิษย์จึงถวายอัตตธรรมสมบัตินามให้ท่านว่า “เป็นพระกรรมฐานกลางกรุง”

- เป็นพระมหาเถระผู้ถือเรื่องกิจวัตรเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติในกิจวัตรลงทำวัตรเช้าเย็นและทำสังฆกรรมลงฟังพระปาฏิโมกข์ เว้นแต่จะมีอาพาธและมีศาสนกิจที่จำเป็นจริง ๆ โดยเฉพาะการเรื่องสังฆกรรมลงฟังพระปาฏิโมกข์นั้น เมื่อยังมีสุขภาพแข็งแรง ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นองค์ประธานในการสวดพระปาฏิโมกข์ของวัด ซึ่งสลับหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามวาระในแต่ละปักษ์กับพระสงฆ์ในวัดที่สวดพระปาฏิโมกข์ได้ รวมทั้งกวดขันเอาใจใส่ให้พระภิกษุสามเณรผู้มาอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ได้ปฏิบัติอย่างนี้ไม่ให้ขาด

- แม้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จะได้รับโปรดเกล้าสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะและมีอายุมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ยังไม่ละทิ้งวัตรปฏิบัติอื่น ๆ ที่ท่านได้ปฏิบัติมาเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการกวาดวิหารลานเจดีย์ที่ปฏิบัติเป็นกิจวัตรในทุกวันช่วงเวลาประมาณ ๐๔.๐๐ น. เป็นต้นไป และการออกรับบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำ แม้ในช่วงที่ท่านได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้ว ทางพระคิลานุปัฏฐากที่ดูแลและศิษยานุศิษย์จะกราบขอให้ท่านหยุด เพราะมีอายุมากรวมทั้งมีอาพาธประจำตัวด้วย แต่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ยังปฏิบัติเช่นเดิมตามปกติออกรับบิณฑบาตจากญาติโยมทุกระดับชั้นตามสายบิณฑบาตของท่านเหมือนเดิม จนเมื่อมีอายุวัฒนมงคล ๘๖ ปี เกิดอาพาธจนต้องเข้าโรงพยาบาล ท่านจึงได้หยุดตามคำขอของพระคิลานุปัฏฐากและศิษยานุศิษย์

- มีความชำนาญในการเขียนและอ่านภาษาขอม อันเป็นประโยชน์ต่อการแปลภาษาบาลีทั้งแบบบาลีไทยและบาลีขอมออกมาเป็นภาษาไทย เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาภาษาไทยของคนในสมัยต่อมา

- มีความชำนาญในการคำนวณปฏิทินปักขคณนา ซึ่งเป็นปฏิทินจันทรคติไทยประเภทหนึ่งใช้วิธีการคำนวณหาวันขึ้นแรมให้แม่นยำตรงตามการโคจรของดวงจันทร์เป็นสำคัญ ไม่ได้นับวันตามการขึ้นตกของดวงอาทิตย์ แต่ใช้วิธีการนับโดยการยึดหาวันเพ็ญและวันดับแทน สำหรับการคำนวณวันที่จะใช้กระดานปักขคณนาที่เป็นอักษรขอมบาลีในการช่วยคำนวณและเดินหมุด มีความซับซ้อนกว่าการนับปกติ สำหรับระบบปฏิทินจันทรคติแบบปักขคณนานี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงค้นคิดวิธีคำนวณขึ้นใช้ในพระสงฆ์คณะธรรมยุต เพื่อใช้ในการทำศาสนกิจต่อไป

- นอกจากการปฏิบัติพระกรรมฐานตามแบบครูบาอาจารย์สายหลวงปู่มั่นแล้ว ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ยังศึกษาวิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอและไปศึกษาพระอภิธรรมกับ

พระอาจารย์ภัททันตะ อูวิลาสะมหาเถระ วัดปรก ถนนตก ซึ่งเป็นพระอาจารย์ชาวพม่า ผู้มาเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอพองหนอและฟื้นฟูการศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทย

- มีความชำนาญในด้านพระอภิธรรม จนสามารถจะช่วยงานการแปลหนังสือวิชาการในด้านพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย เพราะต้องมีความเข้าใจในด้านนี้ด้วย จึงจะสามารถแปลออกมาอย่างถูกต้อง ไม่ใช่การแปลตามตัวอักษรอย่างเดียว รวมทั้งช่วยอบรมสั่งสอนแนะนำแก่ผู้ที่กำลังศึกษาพระอภิธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป

- เป็นผู้เมตตาต่อคณะแม่ชีวัดสัมพันธวงศ์ซึ่งพำนักอยู่ที่บ้านพักอุบาสิกามาตลอด เอาใจใส่อบรมสั่งสอนให้แม่ชีภายในวัดให้สนใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนไม่ว่าจะเป็นธรรมศึกษา บาลีศึกษา และพระอภิธรรม รวมทั้งให้ช่วยงานของวัดในโอกาสต่าง ๆ มีความห่วงใยคณะแม่ชีในการเป็นอยู่ เพราะในกรุงเทพมหานครไม่มีธรรมเนียมให้แม่ชีออกรับบาตรเหมือนบางพื้นที่ในต่างจังหวัด โดยในทุก ๆ วัน อาหารบิณฑบาตที่ท่านได้รับมา เมื่อพระอุปัฏฐากจัดถวายแล้ว ส่วนที่เหลือได้มอบให้คณะแม่ชีวัดสัมพันธวงศ์นำไปทานทั้งหมด เป็นเมตตาที่ท่านเมตตาต่อคณะแม่ชีวัดสัมพันธวงศ์อย่างนี้มาหลายสิบปี

- เนื่องในการบำเพ็ญกุศลวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระองค์ที่ ๑๐ ในทุกวันที่ ๒ สิงหาคม ของทุกปี ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในการนี้ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้รับเป็นเจ้าภาพถวายเครื่องไทยธรรมและกัปปิยภัณฑ์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์เป็นประจำทุกปี ตามธรรมเนียมที่ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระมหารัชชมังคลาจารย์ (นิทฺเทสกเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๙ ได้เคยปฏิบัติมา เพราะพระเดชพระคุณท่านเคยอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารมาก่อน และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ท่านทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระเดชพระคุณท่าน

- กล่าวกันว่า ณ บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นดินแดนถิ่นเกิดของพระเถระ ๔ พี่น้องผู้เจริญทางธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกัน คือ หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดหนองบัวลำภู, ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร) วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร, พระเดชพระคุณ พระธรรมฐิติญาณ (สิงห์ สุทฺธจิตฺโต) อดีตเจ้าคณะภาค ๙ (ธ) และอดีตเจ้าอาวาสวัดศรีอุบลรัตนาราม จังหวัดอุบลราชธานี และท่านเจ้าคุณ พระราชปรีชาญาณมุนี (หลอม มหาวีริโย) เจ้าคณะจังหวัดอำนาจเจริญและเจ้าอาวาส

วัดบ่อชะเนง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยทั้ง ๔ รูป มีศักดิ์เป็นลูกผู้พี่ลูกผู้น้องที่เกี่ยวข้องเป็นญาติใกล้ชิดกัน รวมทั้งมีถิ่นกำเนิดที่บ้านบ่อชะเนงแห่งนี้เหมือนกันด้วย นอกจากนี้ ในกาลต่อมา ยังมีลูกหลานในเครือญาติสายนี้ออกบวชอยู่ในเพศบรรพชิตเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเจริญในธรรมต่อมาอีกจำนวนมาก อาทิ พระครูภาวนากิจจาทร (เกษม กตกิจฺโจ) เจ้าอาวาสวัดบ้านเก่าบ่อและเจ้าคณะตำบลหนองแก้วในปัจจุบัน ซึ่งถือว่ามีศักดิ์เป็นหลานของพระเถระดังกล่าวข้างต้น พระคุณท่านรูปนี้ เป็นกำลังในการพัฒนาวัดบ้านเก่าบ่อให้เป็นสถานที่ปฏิบัติพระกรรมฐานตามเจตนาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ องค์อุปถัมภ์

- เป็นสองศิษย์ของท่านพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาขโม วัดป่าสาลวัน จ.นครราชสีมา ซึ่งได้มาศึกษาเล่าเรียน ณ วัดสัมพันธวงศ์ ในกาลต่อมา สองศิษย์ของท่านพระอาจารย์สิงห์ มีตำแหน่งหน้าที่การงานถือว่าระดับสูง ท่านหนึ่ง ครองเพศบรรพชิตสืบต่อมา จนได้รับโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ รูปที่ ๑๑ อีกท่านหนึ่ง ลาสิกขาไปรับราชการ มีตำแหน่งหน้าที่การงานเจริญตามลำดับ ตำแหน่งสุดท้าย เป็นถึงอธิบดีกรมการศาสนา

สองศิษย์ของพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาขโม ที่กล่าวถึงนี้ คือ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ถาวรมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงส์ รูปที่ ๑๑ และ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ (อดีตพระมหาปิ่น วิริยากโร ป.ธ.๗) อดีตอธิบดีกรมการศาสนาและอดีตไวยาวัจกรวัดสัมพันธวงศ์ เป็นสองศิษย์ของพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาขโม วัดป่าสาลวัน จ.นครราชสีมา ที่มีโอกาสเดินทางมาอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์และศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่สำนักแห่งนี้ร่วมกันโดยมิได้นัดหมาย

ตามประวัติของทั้งสองท่าน สรุปได้ว่า เป็นศิษย์ร่วมคณะพระธุดงค์กัมมักฐานที่มีพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาขโม เป็นหัวหน้าคณะ เดินธุดงค์ไปหลายจังหวัดในภาคอีสาน โดยท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นสามเณร ส่วน พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ เป็นชีปะขาว ทั้งสองท่านมาแยกคณะกันเมื่อธุดงค์มาถึงป่าช้าเหล่างา (วัดป่าวิเวกธรรม) จ.ขอนแก่น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๓

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ติดตามพระอาจารย์อุ่นเนื้อธุดงค์ต่อไปยังจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา ก่อนจะตัดสินใจไปศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดอรัญญิกาวาส จ.นครพนม เพราะเห็นว่ายังเด็กเกินไป และมาศึกษาเล่าเรียนอยู่วัดสัมพันธวงศ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ จนสอบได้ ป.ธ.๙ เจริญในพรหมจรรย์เรื่อยมาจนได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ

ในช่วงเดียวกันนั้น พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาขโม พา พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ผู้เป็นหลานชาย ไปบวชเป็นสามเณรที่สุทัศนาราม จ.อุบลราชธานี เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และเดินทางมาศึกษาเล่าเรียนอยู่วัดสัมพันธวงศ์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ก่อนท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ๒ ปี สอบได้ ป.ธ.๗ มีความสามารถทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเก่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อมา ได้ลาสิกขาออกไปรับราชการ มีหน้าที่การงานเจริญมาตามลำดับ ตำแหน่งสุดท้ายเป็นอธิบดีกรมการศาสนาและมารับหน้าที่เป็นไวยาวัจกรวัดสัมพันธวงศ์สนองคุณของวัดที่เคยอบรมสั่งสอนมา

- ได้รับโปรดเกล้าสถาปนาเป็นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ รูปที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

- ก่อนมรณภาพ เป็นพระมหาเถระผู้มีอายุวัฒนมงคลยืนยาวใน ๕ รัชกาล โดยมีชาตกาลในสมัยรัชกาลที่ ๖ มรณภาพในรัชกาลที่ ๑๐ มีอายุวัฒนมงคลถึง ๑๐๑ ปี มีอายุพรรษาถึง ๘๑ พรรษา เป็นสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอายุและพรรษามากที่สุด นับเป็นสมเด็จพระราชาคณะรูปที่ ๔ ในกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีอายุถึง ๑๐๐ ปี

- ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระองค์ที่ ๒๐ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระองค์ท่านมีความเคารพนับถือในท่านเจ้าประคุณสมเด็จ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่กาลก่อนที่ยังมิได้รับโปรดเกล้าพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

เมื่อพระองค์ท่านได้รับโปรดเกล้าสถาปนาเป็นสมเด็จสังฆราชแล้ว ได้เสด็จยังวัดสัมพันธวงศ์ถึง ๖ ครั้ง โดยเสด็จเมื่อท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ยังไม่มรณภาพ ๓ ครั้ง และหลังจากมรณภาพแล้ว ๓ ครั้ง คือ

ครั้งแรก ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเพื่อทรงถวายสักการะท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอายุและพรรษามากที่สุด เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๖.๑๕ น. ณ ตึกมงคลวิทยา วัดสัมพันธวงศ์ ในโอกาสที่ได้รับโปรดเกล้าสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ครั้งที่สอง ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระเมตตาเสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีจุดเทียนชัยพิธีพุทธา

ภิเกษกวัตถุมงคล ที่จัดสร้างในโอกาสฉลองอายุวัฒนมงคล ๑๐๐ ปี ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๘.๐๐ น. ณ พระโบสถชั้น ๒ วัดสัมพันธวงศ์

ครั้งที่สาม ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จมาเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ในพิธีฉลองอายุวัฒนมงคล ครบ ๑๐๐ ปี ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ พระอุโบสถชั้น ๒ วัดสัมพันธวงศ์

ครั้งที่สี่ ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จมาเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ในพิธีพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ ในการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาถวายน้ำหลวงสรงศพ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ ห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศ์

ครั้งที่ห้า ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศถวาย ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ ห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศ์ ในโอกาสที่คณะสงฆ์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

ครั้งที่หก ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จทรงบำเพ็ญพระกุศลอุทิศถวาย ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๕.๐๐ น. ในโอกาสที่มหาเถรสมาคมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ตามมติมหาเถรสมาคมที่ ๘๒ / ๒๕๖๒ ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๒

มรณภาพ

ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร) มีอาการอาพาธปรากฏตามความชราภาพ อยู่ในการเฝ้าดูแลอย่างใกล้ชิดของพระคิลานุปัฏฐาก และคณะแพทย์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ครั้งสุดท้าย ได้เข้ารับการรักษาอาการอาพาธที่ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ด้วยอาการเหนื่อยหอบและซึม

คณะแพทย์ผู้ดูแลได้ให้การรักษาในหออภิบาลผู้ป่วยวิกฤติ หอผู้ป่วยพระสงฆ์อาพาธ และทำกายภาพบำบัดต่อเนื่องตลอดมา

ถึงวันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ มีอาการทรุดลง เกิดภาวะการหายใจและหัวใจล้มเหลว มรณภาพด้วยอาการอันสงบในเวลา ๑๗.๐๐ น. สิริอายุ ๑๐๑ ปี พรรษา ๘๒ ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ ๔๘ ปี

การศพ

วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ได้ออกประกาศการมรณภาพเพื่อแจ้งข่าวให้ทราบโดยทั่วกันแล้ว พระเดชพระคุณ พระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช เลขาธิการคณะธรรมยุต กรรมการมหาเถรสมาคม ในฐานะประธานคณะกรรมการบริหารวัดสัมพันธวงศ์ ให้เชิญศพท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ กลับมายังวัดสัมพันธวงศ์ในเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น..เพื่อพักรอกำหนดการพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ ณ กุฏีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ โดยมีพระเดชพระคุณ พระเทพสังวรญาณ (จิรพล อธิจิตฺโต) เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร – สมุทรปราการ (ธ) วัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ปฏิบัติหน้าแทนเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ ได้เป็นประธานเชิญศพ

วันจันทร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เวลา ๐๙.๓๙ น. คณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์เชิญศพจากกุฏีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ไปยังห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้น ๒ โดยมีพระเดชพระคุณ พระธรรมโสภณ (โกศล สิรินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๙ (ธรรมยุต) เป็นประธานเชิญศพ

เวลา ๑๖.๐๐ น. ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เสด็จเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ในพิธีพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้ ในการที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ ๑๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ โกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด ประกอบเกียรติยศศพ ไตรครองถวายสุกำศพ พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ คืน

เวลา ๑๗.๐๐ น. เป็นพระกรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ในการที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปยังห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศ์ ประกอบพิธีพระราชทานน้ำหลวงสรงศพท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์

หลังจากรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพแล้ว ครองไตรพระราชทาน เจ้าพนักงานถวายเครื่องสุกำนำลงสู่ลองใน แล้วเชิญไปประดิษฐานเพื่อการบำเพ็ญกุศลศพ ณ ห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศ์ เจ้าพนักงานประกอบโกศไม้สิบสอง ฉัตรเครื่องสูงทองแผ่ลวด ประกอบเกียรติยศศพสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ เบื้องหน้าตั้งม้าหมู่สำรับหนึ่ง ตั้งแต่งพัดยศประจำตำแหน่ง และเครื่องประกอบสมณศักดิ์สมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงวางพวงมาลาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ ๑๐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ และพวงมาลาส่วนพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระกุศลสดับพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม จบแล้ว เสด็จกลับ

ในการนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอาทิตยาทรกิติคุณ ทรงโปรดให้เชิญพวงมาลาพระราชทานและพวงมาลาประทานวางหน้าโกศศพด้วย

จากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเป็นของหลวง ๗ คืน

วันที่ ๑๖ - ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุสล ๗ วัน พระราชทานศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) โดยทรงโปรกเกล้า ฯ ให้นายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ไปในการบำเพ็ญพระราชกุศลสัตตมวาร (๗ วัน) พระราชทานศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)

วันที่ ๒๘ – ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ในการบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) ศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๘.๓๐ น.

ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พร้อมคณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม มีพระเมตตาเสด็จบำเพ็ญพระกุศลสวดพระอภิธรรมถวายท่านเจ้าประคุณสมเด็จ ฯ

วันที่ ๑๖ – ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ในการบำเพ็ญกุศลสตมวาร (๑๐๐ วัน) ศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร)

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๕.๐๐ น.

มหาเถรสมาคม เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ตามมติมหาเถรสมาคมที่ ๘๒ / ๒๕๖๒ ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๒ โดยมี ท่านเจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม เสด็จเป็นองค์ประธานในพีธีบำเพ็ญกุศลฯ พร้อมคณะกรรมการมหาเถรสมาคม อาทิ ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดพิชยญาติการาม เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดไตรมิตรวิทยาราม เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก พระเดชพระคุณ พระพรหมมุนี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เลขานุการในท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังหราช เลขาธิการคณะธรรมยุต แม่กองธรรมสนามหลวง ฯลฯ และคณะผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

การบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

หลังจากพ้นกำหนดบำเพ็ญกุศลในพระบรมราชานุเคราะห์ครบ ๗ วัน แล้ว คณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ได้จัดบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมเพื่ออุทิศถวายท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ พร้อมเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์ องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งศิษยานุศิษย์ได้ร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลฯ เป็นเวลา ๑๐๐ วัน

การบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมในช่วงดังกล่าวนี้ มีพระมหาเถระ พระเถรานุเถระ วัด องค์กรคณะสงฆ์ และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ศิษยานุศิษย์ ท่านที่เคารพนับถือ พร้อมพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้มาร่วมเป็นเจ้าภาพอย่างต่อเนื่องจนครบ ๑๐๐ วัน อาทิ

วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๙.๐๐ น.

คณะสงฆ์จากวัดธรรมมงคล เถาบุญญานนท์วิหาร และวัดศรีรัตนธรรมมาราม รวมทั้งคณะศิษยานุศิษย์ภายใต้สถาบันพลังจิตตานุภาพ โดยมีพระเดชพระคุณ พระธรรมมงคลญาณ วิ.(หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล เถาบุญญนนท์วิหาร เป็นประธาน บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมเพื่ออุทิศถวาย

หลังจากจบพิธี พระเดชพระคุณ พระธรรมมงคลญาณ วิ.(หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ได้แสดงปาฐกถาธรรม โดยมีใจความดังนี้

"ขอสวัสดี พระภิกษุทั้งหลายและญาติโยม อาตมาเป็นสามเณรเคยมาอาศัยอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์นี่ ไม่มีกุฏิอยู่หรอก มาอยู่กุฏิท่านมหามานิต ก็เลยติดปากอยู่ แม้ท่านจะเป็นสมเด็จ แต่ผมก็ยังจะเรียกท่านมหามานิตอยู่ตลอด อย่างไรก็ตามจากที่ได้เคยติดต่อมาแล้ว ก็เป็นเพราะว่าเป็นศิษย์หลวงปู่มั่น ระยะ ๔ ปีได้ไปศึกษาธรรมะต่าง ๆ ในสิ่งที่มันขัดข้องในสิ่งที่ไม่โปร่งใส ก็ได้รับการอธิบายธรรมะจากหลวงปู่มั่นมา แนะนำสั่งสอนญาติโยมทั้งหลายที่อยู่ทางกรุงเทพฯ หลวงปู่มั่นท่านบอกผมว่า วิริยังค์เธอต้องไปสั่งสอนคนในกรุงเทพฯ เพราะว่าคนในกรุงเทพมีบุญมีวาสนายังมีอยู่เยอะ ผมก็รับอาสาตั้งแต่ครั้งกระนั้น เมื่อรับอาสาแล้ว จะไม่ทำอะไรเลยมันก็ไม่ถูกต้อง ก็เลยสร้างวัดขึ้น สร้างหลักสูตรสมาธิขึ้น เพื่อจะเป็นการเทิดทูนพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งผมมีความเคารพนับถืออย่างสุดยอด ทำไมถึงเรียกว่าสุดยอด เพราะมาพิจารณาทั้งจริยวัตร ตลอดจนกระทั่งการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การเจริญหมายความว่าทำให้พระพุทธศาสนาเจริญขึ้นมาได้อีกเยอะด้วยคำสอนของท่าน อย่างไรก็ตามในวันนี้ก็เป็นโอกาสอันดีที่ได้มาคุยกับท่านทั้งหลายว่า หลวงพ่อได้มีความสัมพันธ์มาตั้งแต่เจ้าคุณมหารัชชมังคลาจารย์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ ท่านบอกว่า

ให้ไปช่วยสร้างโบสถ์ให้ที ที่สามย่านจังหวัดระยอง หลวงพ่อก็รับอาสาท่าน สร้างโบสถ์จนสำเร็จแล้วก็มอบหมาย พอสร้างสำเร็จแล้ว ก็ไม่ได้เอา ไม่ได้คิดว่าเราจะอยู่ครอง เมื่อสำเร็จแล้วก็โมทนาทุกคนก็ยินดี แล้วก็ทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ก็ทำให้ผมมีความเข้าใจดีในเรื่องพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายที่อยู่ในสถานที่นี้พยายามที่จะรักษาคุณงามความดีเอาไว้ เพื่อเป็นการช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาต่อไป เพราะการรักษาพระพุทธศาสนานั้น เราเป็นศาสนทายาท เป็นผู้รับมรดกคำสอนของพระพุทธศาสนา ผมเองก็อยากจะมาดูว่า ให้เห็นว่าการรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองนั้น อยู่ที่ตัวเราที่เราจะช่วยกันดำเนินการ ขอความสุขสวัสดีจงมีแก่ท่านทั้งหลาย สวัสดี”

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๙.๐๐ น.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง โดยมีพระเดชพระคุณ พระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน) แม่กองธรรมสนามหลวง เป็นประธาน พร้อมคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.

คณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ในฐานะที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ เคยดำรงตำแหน่งประธานบริหารคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ที่มีคุณูปการมากมายต่อคณะสงฆ์ธรรมยุตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๗.๐๐ น.

คณะกรรมการบริหารคณะธรรมยุต เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย โดยมี พระเดชพระคุณ พระพรหมมุนี (สุชิน อคฺคชิโน) เลขาธิการคณะธรรมยุตเป็นประธาน พร้อมพระเถรานุเถระในคณะกรรมการบริหารคณะธรรมยุตร่วมบำเพ็ญกุศล

วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.

คณะสงฆ์ศิษย์หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน และคณะสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลน้อมอุทิศถวาย ท่านเจ้าประคุณสมเด็จมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวรมหาเถร ป.ธ.๙) โดยมี หลวงพ่ออินทร์ถวาย สนฺตุสฺสโก วัดป่านาคำน้อย จ.อุดรธานี เป็นประธาน

วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๙.๐๐ น.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมอุทิศถวาย ในฐานะที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จเคยปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ในมูลนิธิฯ มาโดยตลอด ตำแหน่งสุดท้ายก่อนมรณภาพ เป็นอุปนายกรรมการมูลนิธิฯ

วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๗.๐๐ น.

กองทุนเพื่อพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร - สมุทรปราการ (ธรรมยุต) บำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๔.๐๐ น.

คณะสงฆ์จีนนิกาย นำโดย พระเดชพระคุณ พระมหาคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่จีนนิกาย วัดโพธิ์แมนคุณาราม เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร จัดบำเพ็ญกุศลตามพิธีทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน (พิธีกงเต็ก) น้อมอุทิศถวาย

วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๔.๐๐ น.

คณะสงฆ์อนัมนิกาย ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน (กงเต๊ก) อุทิศถวาย ด้วยสำนึกในพระคุณที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้อนุเคราะห์อุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรในคณะสงฆ์อนัมนิกายตลอดมา

หลังจากพ้นกำหนดการบำเพ็ญกุศลฯ ครบ ๑๐๐ วันแล้ว คณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์มีกำหนดบำเพ็ญกุศลฯ ในทุกวันเสาร์ และวันอื่น ๆ หากมีเจ้าภาพประสงค์มาบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย รอกำหนดการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพต่อไป

กำหนดการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ

ในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ วันที่ ๒๗ - ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้ ในการที่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร ป.ธ.๙) กรรมการมหาเถรสมาคม และ เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม ตามหมายรับสั่งที่ ๗๖๐๑ และ ๗๖๐๒ สำนักพระราชวัง ลงวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้

วันเสาร์ที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๑๖.๐๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ ณ ห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศาราม เขตสัมพันธวงศ์ พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระ ๔ รูป สวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

การแต่งกาย : แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

เวลา ๑๐.๐๐ น.สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทาน พระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป บังสุกุล เชิญโกศศพขึ้นรถวอจตุรมุข จากห้องบำเพ็ญกุศล อาคารพระอุโบสถชั้นที่ ๒ วัดสัมพันธวงศาราม เขตสัมพันธวงศ์ ไปยังเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย หยุดรถเชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ในการพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร ป.ธ.๙) วันอาทิตย์ที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

การแต่งกาย : แต่งกายเครื่องแบบครึ่งยศ ไว้ทุกข์

วันจันทร์ที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร โปรดพระราชทานผ้าไตรและภัตตาหารสามหาบ ในการเก็บอัฐิ

การแต่งกาย : แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

อนึ่ง ในการบำเพ็ญกุศลออกเมรุพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ คณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศารามพร้อมศิษยานุศิษย์ ได้มีพิธีบำเพ็ญกุศลถวายเพลพระ และพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานโดยเสด็จพระราชกุศล ตลอดทั้ง ๓ วัน

ผู้รวบรวม

พระมหาสำรวย นาควโร ป.ธ.๗, ศน.บ.
วัดสัมพันธวงศ์ วรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
สามเณรผู้เคยอยู่อุปัฏฐาก พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๙
และสัทธิวิหาริกในเจ้าประคุณสมเด็จฯ

ปรับปรุงล่าสุด ๒๒ เมษายน ๒๕๖๒

หมายเหตุ

เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่อยู่ระหว่างการปรับปรุง เพื่อบันทึกไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้ ยังไม่ใช่ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด ยังมีข้อมูลบางอย่างที่ยังต้องประมวลลงเพิ่มเติม